

munka

művészeti és társadalmi beszámoló szerkeszti: kassák lajos, budapesten

a tartalomjegyzék ből:
e. i. gumbel: osztályharc és stalisztika • füst milán, déry tibor, vajda jános: versei • max ickovicz: a zseni és a gazdasági helyzet • zelk zoltán: novella • nádas endre: világgazdaság • beregi tivadar: a munka pedagógiája • justus pál: ady • kassák lajos: baumgartenalapítvány és az írástudók • szalmás piroska: rádiókultura • klisék • figyelőrovat

5

1 9 2 9 f e b r u á r

felhívás lapunk barátaihoz és olvasóihoz!

a fejlődés és előrelépés szolgálatában a fejlődő és feltörekvő ember egyik legerősebb fegyvere a kultúra. ha a mainál fejlődöttebb embertípust és szociálisabb társadalmi közösséget akarunk kialakítani, akkor a kultúráért és a kultúra eszközeinek a meghódításáért is küzdenünk kell.

a „munka“ az új kultúra és korszerű művészetek független tribünje. szerkesztője: kassák lajos. dolgozótársai a hazai és külföldi szociális világszemléletű írók, művészek, tudósok és szakemberek legkiválóbbjai.

a „munka“ a dolgozó és tanuló fiatalság szószólója és segítőtársa akar lenni. de, hogy vállalt programunknak eleget tudjunk tenni, magunknak is megértő és segítőtársakra van szükségünk. csakis megértő és segítő összedolgozással érhetünk el számottevő eredményeket. felszólítjuk tehát a haladó fiatalságot és mindazokat, akik hisznek a fejlődésben s annak tempóját elő akarják segíteni — álljanak mellénk úgy szellemi, mint anyagi támogatásukkal.

„munka“

szerkesztősége és kiadóhivatala

t a r t a l o m j e g y z é k :

e. i. gumbel: osztályharc és statisztika. ford.: gró l.	129	kassák lajos: baumgarten-alapítvány és az írás- tudók	152
egy nap életemből (egy iparművésznövendék)	132	szalmás piroska: rádiókultúra	154
füst milán: az eltávozott	133	szántó gy.: mala hari	155
beregi ivadar: a munka pedagógiája	133	lanátor pogány f.: szabadon	155
justus pál: ady	136	mihályi ö.: galambot várok	156
max ickovicz: a zseni és a gazdasági helyzet. ford.: balogh vilma	137	nádass józsef: mária b., mit páváskodsz előttem	156
nádas endre: világgazdaság (képpel)	139	szalatnai rezső: paál f., lent	156
déry tibor: vihar	142	12.000 legvilkolt paraszt	156
zelk zoltán: a gyerek estéiből	143	székely béla: két orosz antológia	157
tíz év: 1919-1929	144	székely béla: hat orosz könyvről	158
vajda jános: napsugár peng az ágy rezén	146	t. s.: a „kut“ kiállítása	158
palucca: drezdai táncosnő (kép)	147	vilma klein abramov: a lábán-féle mozgáskórus	159
dr. weinstock sándor: fény és munkateljesítmény	148	gró lajos: két film	159
luciano folgore: sztrájk. ford. mária béla	150	g. l.: helyreigazítás	160
kmety jános metszete (kép)	151		

megjelentek

déry tibor: **ébredjetek fel** című könyve, ára 3 pengő

illyés gyula: **nehéz föld** című verseskönyve, ára 3 pengő

megrendelhetők lapunk kiadóhivatala útján

munka

művészeti és társadalmi beszámoló

E. I. GUMBEL: OSZTÁLYHARC ÉS STATISZTIKA

I. A statisztikai megismerés határai

A statisztika a kapitalista társadalmi rendből kifejlődött tudomány, amelyre a feudális musnak még nem volt szüksége s amely ha kellően ki van építve, elméletileg lehetővé teszi, hogy általa a kapitalista termelésbe, a javak elosztásába és a fogyasztásba betekinthessünk. Ebben az értelemben a kapitalizmus feltétele és tárgya a statisztikának. De minél szervezetesebb a társadalom gazdasági rendszere, annál nagyobb szerepe van a statisztikának.

Ez a szerep azonban határozott, mert a statisztikának sajátos hatásai és gátlásai vannak. A statisztika nem kérdezhet meg mindent, innét adódnak a kérdésseltevés természetes határai, viszont a statisztika a mai gazdasági rendtudománya és innét adódnak szociális határai.

Statisztikai értelemben főleg számokban meghatározható egyszerű dolgok kérdezhetők, amelyekre minden további nélkül lehet felelni. Gyakorlatilag a szubjektív és objektív, de még inkább az olyan dolgokat, amelyeket az emberek személyi okokból titokban tartanak, mert kényelmetlen lenne megmondaniok, a legtöbb esetben lehetetlen kikutatni.

Ez ugyan a statisztika lényegéből adódó természetes akadály, mégis azok létrejöttét szociális okok is elősegítik. Mert a kérdezettnek a feleletet eldöntő erkölcsi és érdekbeli álláspontja, nemcsak az illető természetétől, hanem főleg szociális körülményektől függ. A statisztika feladott kérdéseire a feleletet lelki körülmények is befolyásolhatják, ez azonban abból a helyzethől adódik, amelyet a kérdezett a kérdezővel szemben elfoglal. S amely ma a kérdezett a kérdezővel ellentétbe hozza. Olyan közösség, amely valóban a nép érdekeit képviseli, egészen más kérdéseket tehet és kell is feltennie, mint a mainak.

A statisztika ma a kapitalizmus tudománya

Szociális gátlásainak az alapja az uralkodó osztály érdekében van, amely osztály nem engedheti meg, hogy a statisztika olyan dolgokat ismertessen, amely egyrészt anyagi érdekeit veszélyeztetné, másrészt hazugságon nyugvó rendszerét alapjaiban megrázná. A szociális gátlásokat az idevágó irodalom az emberek adófélelmével magyarázza. Holott az akadályok onnét adódnak, hogy az uralkodó osztály sohasem tudja a statisztika elemző tekintetével az alapvető gazdasági és az általa befolyásolt szociális eseményeket úgy meglátni, hogy ezáltal a maga érdekei kárt szenvedjenek. De az uralkodó osztály nemcsak a kérdések fellelését, hanem a feleletek tudományos vizsgálatát s azok eredményeinek a felhasználását is befolyásolhatja.

Mindezek, a statisztikusok által szépséghibának nevezett hiányosságok pedig szoros vonatkozásban vannak az osztályharcokkal. Az uralkodó osztály mindent felhasznál a maga uralma fentartására, így a statisztikát is. Ha azokat az eszközöket vizsgáljuk, amelyek mint az osztályharc eszközei az uralkodó osztályt szolgálják, akkor gyakorlati és világszemléleti osztályharcot kell megkülönböztetni. A statisztika felhasználása világszemléleti osztályharcot jelent. Már maga az a tény, hogy a szakkönyvek nem beszélnek a statisztika szociális gátlásairól, már ez is egy jele az osztályharcnak. Mert ha a statisztika osztályharcos jellemvonása a tankönyvek és a forrásmunkák szerzői előtt nem is tudott tények, ezen öntudatlan állapot előidézése is igen jelentős harc eszköznek bizonyult az uralkodó osztály kezében.

Igy szolgálhatja a tárgyilagosságnak tartott tudomány egy osztály érdekeit, habár a statisztikának önmagában véve éppen annyira nincsen osztályjellege, mint például a mértanok, vagy vegytanok. A statisztika végső hibája te-

hát az, hogy szorosan hozzá van növe a polgári nemzetgazdasághoz, egy olyan tudományhoz, amely teljes egészében a kapitalista rendszer akarásán és megtartásán nyugszik. Szocialista közgazdaság már van, a szocialista statisztika azonban még nincsen annyira kiépítve, amint kellene. E tanulmány célja az, hogy rámutasson arra, hogy egyes kérdéseket miképpen dolgoz fel a statisztika, másrészt pedig megmutassa a szocialista statisztika irányvonalait és követelményeit a népességstatisztika, az erkölcsi statisztika és a közgazdasági statisztika területén.

II. Népességstatisztika

Számtalan statisztikus szerint a népességstatisztika feladata a Malthusi elmélet igazolása. (Malthus angol nemzetgazdász élt 1766—1834. A szerk.) Malthus azt hirdette, hogy minden állásfoglalás, minden ellenvetés a mai társadalmi renddel szemben, amelyben a haladás ellenére is nagy tömegek nyomorognak, rosszul van megfogalmazva. Mert a nagy nyomor nem a rossz társadalmi berendezkedés, hanem a természeti törvények következménye. Mert az emberiség gyorsabban szaporodik, mint a legfejlettebb termelés mellett is az élelmiszerek. Ez az aránytalanság az oka, hogy az élet asztalánál nem mindenki részére teritnek. Az emberiség egy részének tehát el kell pusztulnia éhínségekben, háborúkban, szociális nyomorban. Ezen a tényen Malthus szerint a munkásság csak úgy segíthet, ha nemi önmegtartóztatással megakadályozza a tulszaporodást. Így helyre lehet esetleg állítani az egyensúlyt. Ha a munkások ezt nem teszik meg, önmaguk lesznek nyomoruk okozói, amin azután semmiféle „egyenlő tulajdonrendszer” sem tud segíteni.

Malthus tanításairól ma már, különösen W. Godwin angol szocialista író révén ki van mutatva az, hogy egyrészt a kapitalizmus az osztályharc egyik fegyverének szánta, másrészt, hogy azzal az uralkodóosztály lelkiismeretét akarta megnyugtatni. Mert az élelmiszerek mai elosztása igenis a helytelen társadalmi berendezkedés következménye. Mégis sokan vannak ma is, akik Malthus tanításait, mint elvont tudományos elméletet kezelik. Holott ezt könnyű megdönteni már azzal is, hogy a népesedés mértani szaporulata teljesen meghatározhatatlan. Másrészt, ha vannak is olyan időszakok, különösen a konjunkturális fellendülést követő gazdasági pangásban, amikor tényleg sok munkás nem tud megélni, ezek az állapotok megint csak nem a természeti törvények, hanem a szociális berendezkedés következményei. A szociális törvényeknek feltételes érvényük van, a mindenkor termelési viszonyokon és a hatalom megosztásán nyugszanak.

Az utóbbi évek születési arányszámának a csökkenése különben teljesen megdöntötte Malthusnak a szaporodásra vonatkozó megállapí-

tásait. Európa lakosságának a szociális helyzete Malthus óta átlagban tényleg javult valamit. A szaporodás azonban most sem nagyobb. Sőt a szaporodás mindenütt csökken.

Most azután megfordítva, az elnéptelenedésben látják a veszélyt, amit nekünk ismét nem lehet elfogadni. Ez a felfogás, ha sokszor öntudatlanul is, militarista álláspontból indul ki, mert a születések számának csökkenése a hódító katonaság számát csökkenti. (Mussolini ezt gyakran meg is mondta. A szerk.) Természetesen egy nép kihalása a népben rejlő kulturális értékek miatt szocialista szempontból is sajnálatos. De ez a veszély ma már nem igen fenyeget egy nemzetet sem. Már csak azért sem, mert a születések csökkenését a halálzási arányszám csökkenése is kiegyenlíti. Sőt, ha a halálzási korhatár továbbra is emelkedni fog, viszonylag a születések korlátozása mellett is emelkedik a népszaporulat.

A születések csökkenése révén különben a túlnépes országokban a szociális terhek egy részén enyhíteni lehet. Csak éppen itt meg kell gyezni azt, hogy a túlnépes szónak nincs abszolút értelme. A túlnépesedés foka sokban az uralkodó gazdasági rendtől függ. Az utóbbi években pl. Európát a ma uralkodó gazdasági rend-jövedelmelosztásán keresztül nézve tulajdegyezni azt, hogy a túlnépes szónak nincs abszolútnak lehetne nevezni.

A születések csökkenése ellen felhozott érvek tehát a mi szempontjainkból jogosulatlanok. A születések csökkenése mindenesetre növeli a termelésre képtelen öregek számát. Azokban az években, amikor a mai dolgozók kiöregednek, a dolgozókra, ha a javukat igazságosan osztják el, kevesebb fog jutni, mert egy állandóan növekvő improduktív réteget kell eltartani. Ez azonban a kapitalizmus nagy igazságtalanságai mellett sokkal kisebb szerepet játszik, semmint azt beállítják.

A népességstatisztika általános problémáival szorosan összefügg a születések és halálzások vizsgálata. Az egyes osztályok egészsége, azaz, hogy vajjon egyforma egészségesek-e az emberek a halál előtt, ez a főprobléma. Már a viszonylagos vizsgálatok is azt bizonyítják, hogy a halálzás az egyén szociális helyzetétől függ, az egészség, mint szociális jelenség, osztály szerint vizsgálható. Különösen fontos a gyermek és a csecsemőhalandóság. A proletárgyermeket már születésénél több veszély fenyegeti, mint a polgári osztály gyermekeit, amely veszély azután egész életén át elkíséri. Ezért érdekelne pl. az is, hogy egyes osztályokat milyen betegségek támadják meg. A betegségek legnagyobb része szociális eredetű, amelyeknél a szociális tényezőket még nem mutatták ki. Érdekes volna utánanézni, vajjon nem a megfigyelés hiányának a következménye ez. A tudósvésznel a szociális helyzet döntő fontossága ma már

nyilvánvaló. Vajjon így van-e ez a ráknál is? A halálozási okok statisztikájánál különben érdekes korlátozások mutatkoznak. A halálozási okok sémája nagyon finoman ki van dolgozva. A különböző kongresszusokon a statisztikusok ebben mindig megegyeznek, ha ezen normalizálás gyakorlati eredményei még nem is mutatkoztak meg. De mindenütt hiányzik a bennünket legjobban érdeklő: éhhalál-statisztika. Csak olyankor hallunk erről valamit, ha valamelyik uralomnak érdekében áll kimutatni azt, hogy milyen rosszul állanak a dolgok az országban. Ilyen érdekek következtében tudtuk meg azt is pl., hogy Németországban a háború alatt 700.000 ember halt éhen. Ezt 1919-ben közölték a nyilvánossággal, amikor azt hitték, hogy ezáltal kedvezőbb békefeltételeket érhetnek el.

III. Az erkölcsstatisztika

Alig van még területe a statisztikának, amely annyi természetes határral volna körülvéve, mint az erkölcsstatisztika. Először, mert az erkölcsi elbírálás alá eső cselekedeteket nem lehet mindig mint tömegjelenségeket számszerűen felmérni, tehát a legjobb esetben is csak olyan dolgokról adhat képet, aminek csupán morális jelentősége van. Másodszor mert a moralstatisztikának statisztikaellenes tényezőkre kell támaszkodnia, aminek a következménye az, hogy az erkölcsstatisztika nem önmagában megnyilvánuló határozott kép lesz, hanem csupán egy közösség erkölcsi fokmérőjének egy adata, vagy egy másik statisztika kiegészítője. Az erkölcsstatisztikából így sohasem lehet egy nép erkölcsiségére következtetni. De nem lehet különösen ma, amikor azt osztályszempontok szerint alkalmazzzák. Az erkölcs mindig relatív, az uralkodó osztályok által a népre kényszerített életmód és annak erkölcsisége is azonnal megváltozik, vagy más elbírálás alá esik a társadalomban, ha az uralkodóosztály hatalmát elveszti és egy új rend alakul ki. Ma a moralstatisztika is ennek a ténynek a képét viseli magán, az erkölcsstatisztikából tehát ma csak adatokat szerezhetünk az uralkodóosztály erőszakszervezetének a karaktere és a gazdasági berendezések által felidézett erkölcsi tények közötti viszonyok megítéléséhez. A moralstatisztikát csak így lehet szocialista szempontból a kapitalizmus jellemzésére felhasználni.

Moralstatisztikailag érdekelne bennünket a foglalkozási statisztika, mert hiszen vannak a hivatalos tolvajokon, betörőkön, kitarottakon és a többin kívül, olyan foglalkozások is, amelyek jogilag nem ítéltetők el, erkölcsileg azonban a mai rend elveti őket. Ilyen pl. a prostitúció, amelyről korántsténen világos képünk.

Legfőbbképpen azonban az erkölcsstatisztika lényege: a bűnügyi statisztika fontos az osztályharcos szocializmus számára. Természe-

tesen a bűnügyi statisztika csak a felfedett s jogilag megtorolt bűntényekről adhat számot, az uralkodóosztály érdekeit védő bűnesetek itt nem jöhetnek számításba, bár a bűnügyi statisztikából ezt is módunkban áll megvilágítani. Mert az önmagától adódó természetes hiányosság és az uralkodóosztály által hivatalosan elkészített statisztika hiányossága között nagy különbség van. Az így elkészített statisztika, amely csak a mai jog osztályjellegén keresztül határozható meg, nem minden osztályról ad egyforma képet. Az erkölcsstatisztikából tehát magát az erkölcsöt nem ismerhetjük meg, nincs módunk az individuális motívumok felismerésére sem, annál inkább azonban a bűntények szociális okainak a felkutatására.

A bűnügyi statisztika a tulajdon mai elosztásának és az ezt védő törvényeknek az embert gonosszá formáló következményeiről lebbenti fel a fátylat. Hogy a bűntények igen nagy része erre vezethető vissza, régen tudott dolog. Azonban, amiként a népességstatisztikánál a malthusi elméletet, úgy itt is találtak okot, amellyel a kapitalizmust menteni akarták. Ez a mentőkörülmény: a született gonosztevő létezését hirdető Lombroso-elmélet. De, ha tény is az, hogy vannak bűntények, mint a szexuális, vagy féltékenységi és ehhez hasonló, amelyek egészen bizonyosan meglesznek a kapitalizmus összeomlása után is, és ha lehetséges az is, hogy az eljövendő szocialista társadalomban esetleg újfajta bűntények fognak életrekelni, bizonyos az, hogy a mai bűntények nagy része a kapitalizmus következménye.

Ebből a szempontból volnánk kíváncsiak a fegyházak állományára, valamint arra is, hogy a föld összlakossága közül mennyi a büntetett és különösen, mennyi a visszaeső bűnösök száma, azoké a visszaesőké, akik előtt a kapitalizmus egyszer és mindenkorra elvágta a társadalmi „rendbe” visszavezető utat.

A bűnügyi statisztikánál igen fontos volna részünkre az igazságszolgáltatás metódusainak, tehát a büntetésnek a pontos felmérése is, miután itt kétségbevonhatatlan szociális szempontú differenciák vannak. Ide tartozik pl. az amnesztia kérdése is. Mert az amnesztia egy bizonyos időben és kiterjedésben az osztályharc egyik igen lényeges eszköze lehet.

Mindezekon felül, az osztályharc szempontjából különös érdeklődést igényelnek statisztikailag, a politikai gyilkosságok. A politikai gyilkosságoknál is meg kell különböztetnünk az uccai harcokban, vagy ehhez hasonló körülmények között esetteket, a büntetésekben védtelenül megölt és a hivatalos törvényszékek által politikai okokból kivégzetteket, valamint a lincseléseket is. Amint hogy azt is nézni kell, vajjon forradalmi vagy ellenforradalmi gyilkosság esete forog fenn.

Ford.: Gró Lajos

(Folyt. köv.)

munka

EGY NAP ÉLETEMBŐL

Ebben a rovatban a munkásság és a diákság életét akarjuk őszintén megírt levelek formájában megmutatni. Hisszük, hogy ezeken az írásokon keresztül a lehető legközvetlenebbül ismerhető meg a dolgozó rétegek gazdasági, politikai és kulturális életműve, vágyai, harcai és kritikai észrevételei. Ahhoz, hogy életkereteinket megváltoztathassuk, szükségünk van a tények megismerésére. Kérjük olvasóinkat, hogy életük egy-egy napjának őszinte leírásával és ennek beküldésével támogassák rovatunkat.

Reggel 7-kor beidegzett kényszerűségből ébredtek.

A késő esti olvasás kuszált álmokkal keveredett érzései csak a friss, hideg mosdóvíz után húzódnak vissza tudatalatti énembe.

Nyolc órára az iskolában vagyok. Itt évtizedek alatt kifejlesztett tanítási sablon szerint, tekintet nélkül korra, művészetbeli egyéni adottságokra, folyik az oktatás. Unalmas gipsz ornament-másolás közben van alkalmam a körülöttem élő emberek társadalmi, művészeti felfogásán gondolkodni. Középosztályból származó osztálytársaim nagyrésze kibélelt polgári otthonok biztos puhaságából felülről néz mindent s ilyen szemzőgből ítél szociális törekvések fölött. Legtöbbje amellett is, hogy iparművésznél készül s tudatában kellene lenni, hogy munkaprojektumai a nagy közönséghez fognak szólni, folytatja avult életfelfogásu környezetének problémánélküli, bünyös kisdud játékait. Megmarad hagyományos, jólnevelt urifü-típusnak. Egyik ilyen meglátja nálam egy munkásköltő verskötetét. Főlényesen elbiggyesztett szájszélen elhangzik a kritika és megvetéssel sújt le: „Mi az, már megint egy újpesti költő, ismerem már az efajta verseket.” Másik veszedelmesebb válfaja ennek a fiatalágnak, amely nemzetiszínű jelszavak alatt egy igazabb társadalmi rend, szebb kulturális jövő harcásának vallja magát. Rakéta-frázisok felületein uszó naiv fiúk ezek. 18–20 éves forrongó fiataláguk körüti heccelődésekben talál levezető utra. Fiziológiai tünet, hogy a fiatalság képviseli és magáévá teszi az öreg maradiakkal szemben az új, korszerű, haladó eszméket. Nem volt még fiatalság, mely olyan mértékben lett volna támogatója egy előtte élő nemzedék minden ízében korhadt társadalmi berendezkedésének, hamis ideológiájának, mint a mai magyar diákság különböző szervezeteibe csoportosult tömege. Önként adódik a gondolat: a minden szabadszelleműségnek megtagadása, nem is egyhelybenmaradás, de egyenesen a multhozállás, valóban ez az igazi destrukció, dekadencia, degeneráció.

Tizenkét órákor ebédelek az iskola menzáján. Az asztalnál a már előbb leírt típusoknak különböző változatai. Egyik minden délelőtt olvassa az aznapi sportújságokat, betéve tudja az összes eredményeket. Általánosabb beszédtemák: sport, tánc, ifjúsági egyesületi mozgalom, néha politikai és társadalmi problémák, persze szolid adagolásban, amennyire ez még a gyomorsavak működését kedvezően befolyásolhatja. Mellettem osztálytársam, jóbarátom, egy volt lakatossegéd, sok ösztönös műveltséggel bíró fiú ül.

Ebéd után gyakran sétálunk a városban, különös figyelemmel kísérve a könyvkereskedések kirakatait. Szüksős anyagiak miatt sajnos, a legtöbb minkei érdeklő új könyvet csak így kirakat-

hól ismerjük. Délután 2 órától részben elméleti óráink között különösebb élményt jelent számunkra művészettörténet-tanárunk előadása. Többen osztálytársaimmal művészeti világnézetben tuljutottunk poros és idillikus nyárspolgári felfogásokon. Tanárunk az „örökszép”, „igazán szép” körüli elmefuttatásai közben fontoskodó gesztussal kérödz elénk: szolgálhat-e a művészet arra, hogy kellemetlen érzéseket keltsen? A végső konzekvencia: a művészet legújabb törekvései, kísérletei az előrehaladás útján még tapasztalatoknak sem nevezhetők, egyenesen tévelygések. Mindent sok adomával fűszerezve találja elénk. Ha ez az ember eszembe jut, gondolatasszociáció: ilyen lehetett volna egy művészeti lexikon pontos, megbízható adatokkal — 50 évvel ezelőtt. Hittanárunk valláserkölési és jótékonykodási alapon véli a mai rossz szociális viszonyokat megváltoztatni. A másik felekezet tanára kenetteljes szavakba fésüli eredetileg rugásba és köpésbe kitörni akaró indulatait a felvilágosodottság és a szabadkőművesség ellen.

Este hatkor, tanítás után, az iskola könyvtárába megyek még dolgozni, vagy szakkönyveket olvasok. Új tendenciájú könyvhöz, folyóirathoz itt sem lehet hozzájutni. Az elv, ugylátszik, itt is, mint a legtöbb helyen, ha ifjúságról van szó: csak semmi olyat, ami esetleg zavarólag hatna a kispolgári nevelés jól bevált receptjei mellett.

Körülbelül nyolc órára vagyok ismét otthon. Vacsorázom. Utána akarva, nem akarva, beszélgetés következik lakótársammal hétköznapi dolgokról. Mulattat a hallatlan naivság, amivel legtöbbször a vacsora részletes megbirálásába bocsátkozik, (18 éves fiú.) Máskor ugyanezt a naivságot úgy gyűlölem, mint a magam volt 16 éves problématlanságát. Mosolyogni való az az ijedt arckifejezés is, amit akkor mutat, ha a legkisebb tendencia nélkül is a mai igazságtalan társadalmi osztályuralomról szölok valamit. Trianoni jelvényt hord, a templomok előtt mélyen megemeli kalapját s ezzel úgy gondolja, eleget is tett a haza, az oltár és felebarátai iránti kötelességeinek. A proletár szót valami utánozhatatlan megvetéssel a hangjában tudja kiejteni. Különben „jó fiú”. Megszemélyesítője annak a diáktípusnak, mely fél szociális problémákhoz nyulni és magából kibölni a szülői ház és középiskolai tanárok által belénevelt avult, dohos frázisokat.

Lefekvés előtt 11 óráig még olvasok, jegyzeteket csinállok, levelet írok. Társam fülén rádióhallgatóval alszik, néha értelmetlen szavakat molyog. Ilyenkor fáradt is vagyok már és nagyon egyedül érzem magam. Egy lányra gondolok, aki talán barátom is lenne és nem irodalommal és Ady-versekkel kellene meghódítani. Lefekszem. Lassu magamról megfeledkezéssel elalszom. (Egy iparművésznuvendék)

Hol sose voltál eleddig: az Arany Partok mentén
 Most vidáman tanyázol... Ha pedig jó az alkonyat is, a mohón gomolygó:
 te nyergedben gyorsan felállasz
 S merőn nézel napnyugat felé. — —
 Tán az álombéli lángoknak ama vidékét figyeled, hol a nap
 Sötét tűzkarikákat hajigál odafenn s hol gyorsan kavarogva
 Füstöt vet a fény a mélybarna földeken.

Igy élsz ott te szegény... Lőporos táskádból ebédelsz, (ha van mit) s a hatalmas csendben
 Ropogva mozdúlnak iszonyu állkapcsaid. — —
 Szomorú nem vagy. — Ott állasz lóháton
 S Eszterke felől tűnődöl.

Füst Milán

A MUNKA PEDAGÓGIÁJA

Már a XIX. század utolsó évtizedeiben a pszichológiai pedagógia új irányai kikezdték annak a kornak értékfilozófiáját, amelynek alapjain a dogmatikus individualista pedagógia a maga lélektani módszereit és logikai formáit kialakította. Az individualista pedagógia az ember csödjét jelentette minden vonatkozásban. Világnézete nem vette fel az új formákat és nem számolt a gyermek világszemléleti fejlődésével. Nem nevelte a gyermeket világszemléletre, nem nevelte módszeresen munkára és az iskolát nem állította az egyetemes célok szolgálatába.

Az új szellemtudományi áramlatok kikezdték a régi iskola pszichológiai normáit és a munkát tették az iskolai élet centrumába. Az új idők megteremtették az első munkaközösséget az iskolában.

A munka pedagógiája, mint világszemléleti gondolat, nem egészen új. Már Rousseau, Pestalozzi, Fröbel követelik a gyermek öntevékenységet, a természetes képességek spontán kifejlését minden irányban és a munka kollektivitását. Svájcban már a XVIII. században megteremlik az első munkaiskolát. A XIX. század technikai fejlődésével a korszellem szociális irányt vesz fel és az iskola fejlődése a munkaiskola gondolatához vezet. Seidel Róbert, a zürichi műegyetem tanára, a modern munkaiskolának egyik legkiválóbb teoretikusa, már gyakorlati irányt ad a modern munkaiskola elméletének. Seidel Róbert, a szocializmus egyik alapvető gondolatából indul ki: az egyedüli érték a munka; tehát a munkára kell nevelni minden embert, mert az egyedüli nevelés, a munka.

¹ Pestalozzi az embernevelés gondolatát állította előtérbe, vagyis egy egyetemes emberi erkölcsi fölfogás után való törekvés principiumát.

káranevelés. Seidel Róbert összefoglaló elmélete a modern munkapedagógiának lényegszemléletét adja. Később a munkaiskola gondolata még kidolgozottabb megfogalmazást kap Kerschesteiner György München város volt tanügyi tanácsnokának elméleti alapvetésében. Kerschesteiner gondolatmenetének általános szempontjai: 1. A gyermek kézügyességi ösztöneit nevelni. 2. Az érzékszervek fejlesztésével kifejlődnek a gyermekben a technikai képességek. 3. A kézügyességi tevékenység célja és lényege: a hivatásra nevelés.² De a munkaiskola nem a kézügyességek kiválasztott iskolája, hanem nevelőiskola is!

A munkapedagógiának alapelve szerint minden tudást csak munkával lehet elérni. A mai dogmatikus iskolából éppen a gyermek belső aktivitása hiányzik. Figyeljük csak meg, minden gyermek tudásvágyó és mégis majdnem mind irtózik az iskolától. És ennek lélektani alapja az, hogy a mai iskola, dogmatikus iskola, amely rossz, mert kényszermunkaház jellegű, dreszurára alapított s éppen ezért képtelen elérni célkitűzéseit. A modern pedagógusok³ szerint a hiba abban van, hogy az iskola bár egész tömeg megemésztetlen tudást erőszakolt a gyermekbe, nem gyakorolta őt abban a képességben, hogy önmaga gondolkozzék, ítélje és különböztesse meg a dolgokat. Csak egy nézetnek, egy szóznak, egy véleménynek volt itt helye: a tanítóénak. Szótudásra tanítják és zagyva ismerettömegre emlékezni szoktatják a gyermeket, ahelyett, hogy belső műveltségét, immanens képességeit fokoznák.

² Dr. Julius Eisenstädter: Montessorisystem und proletarische Erziehung. Oldenburg-Verlag, Leipzig.

³ Kerschesteiner: Begriff der Arbeitsschule. (1913.)

munka

Montessori Mária, az egyik legismertebb modern pedagógus ép ez utóbbira fekteti a fősúlyt. Montessori Mária a munkapedagógia fejlődéstörténetében új korszakot nyitott s a modern munkaiskolának tökéletes elgondolását és ekzaktabb kifejezési formáját adta meg.

Montessori munkaiskolájában már az ember teljes szociális neveléséről van szó. A gyermekek már 3 éves korukban bekerülnek az iskolába, ahol megtanulnak mindent, ami a napi életben szükséges. Egész nap együtt vannak s így teljes munkaközösséget lehet közöttük kifejleszteni. Montessori Mária olasz orvosnő, Róma külvárosának néhány bérházát alakította át ilyen munkaiskolákká. Proletársaládok gyermekei vannak ezekben az iskolákban, amelyeknek mintájára ma már Ausztriában, Németországban, Franciaországban, Angliában és Belgiumban is keletkeznek iskolák. Montessori munkaiskolájának lélektana és technikája a gyermek játékos érdeklődési korából indul ki. Szellemesen konstruált játékokat ad a gyerekek kezébe, s azok érzékei játszadozva fejlődnek ki a szín, hang, terjedelem, tartalom és idő iránt.⁴ Más játék a kezűgyességét fejleszti. A gyereket így módszeresen munkára, önállóságra és tisztaságra szoktatja. Ekzaktaságra neveli és kifejleszti elhatározóképességét. Montessori nagy súlyt helyez a szociális érzések kifejlesztésére. Így a társas élethez szükséges türelemre, a szívósságra, a köztulajdon szeretetére, megbecsülésére. Montessori munkaiskolájában nincs jutalmazás és büntetés. Egymásért dolgozó gyerekek vannak itt együtt, akik kollektív életérzéssel, cselekvő erkölcsiséggel és egyetemes kozmikus világszemlélettel alakítják az új világ törvényeit. Montessori, a gyermek lélektani és biológiai fejlődéstörvényeiből indul ki. A gyermek spontaneitását, aprióri adottságait tartja szem előtt, úgy mint Ovide Decroly és Ferrière. S talán éppen ezért mondja is egyhelyütt: *A gyermekben a spontán cselekvést elnyomni annyi, mint magát az életet megfojtani.*

A munkapedagógia fejlődéstörténetében új utat tört Cecil Reddie, aki az első *Új iskola* megteremtője volt, s Ovide Decroly, a modern pedagógiai pszichológia elméleti uttörője. Decroly és később Adolphe Ferrière aktivista pedagógus kidolgozottabb formát ad a hagyományos munkapedagógia strukturájának.⁵ Célkitűzése, pszichológiai pedagógiai módszere tö-

⁴ Ezt az érdeklődési formát a gyermeknél 3—10—11 éves korig megtaláljuk.

⁵ Herbart Frigyes (1776—1841) szerint a pedagógia két alaptudományra támaszkodik: az etikára és pszichológiára. Herbart volt az első, aki a pedagógiát filozófiai szemlélet alapján alkalmazott tudományá tette. Mai értelemben a pedagógia már nem filozófiai diszciplína, hanem autonóm tudomány.

kéletesebb, de nem sematikus. Ferrière munkapedagógiájában a *modern ember utja* bontakozik ki. És ő az első, aki Paul Natorp után a szöpedagógiáját átviszi a munka pedagógiájának területére.

Ferrière munkapedagógiája szoros kapcsolatban van a szocializmus célkitűzéseivel. És hogy ez a kapcsolat, nem esetlegesség, hanem szükségszerű, kitűnik akkor, ha meggondoljuk, hogy Ferrière munkapedagógiájának lélektana és a szocializmus alapvető gondolata között nincs világfölgógsbeli különbség. De nézzük meg, mi a modern munkapedagógiának lényegszemlélete, melyek a lélektani normái, módszerei és logikai adottságai? Jelent-e az elnyomott, szenvedő és szabadságra váró embernek világszemléleti alapot?

A modern munkapedagógia nem elvonatkozott filozófiai pedagógia. Teljesen szakít a herbartianus intellektuális pedagógiával.⁶ A modern munkapedagógia a társadalmi fejlődés törvényeinek alapján, módszereit úgy válogatja meg, hogy a fejlődése szabad útjain haladó, a jövő társadalmi rend követelményeire fölkészülő és kozmikus erkölcsvilágára eszmélt új embert formálja és előkészítse az elkövetkező, harmonikusabb szociális világrendre. A modern munkapedagógia az új emberben az előítéletektől felszabadult, független cselekvő- és alkotó embert formálja és visszasegíti a mindenség kozmikus erőihez, melyektől a mai intellektuális kultúra elszakította, azt az embert próbálja megformálni, aki az élet minden vonatkozásába bekapcsolódva a közösségért felelős szociális személyiséggé válik!⁷

Az új iskolák már a modern munkapedagógiának műhelyei, amelyek teret engednek az egyéni képességek lélektani vizsgálatára és végső kibontakozására. A modern munkapedagógia műhelyeiben a gyermeket az aktivitás jellemzi. S mivel a gyermek erkölcsvilága csak a cselekvés által fejlődik ki, ezért a modern munkapedagógia a gyermek öntevékenységi ösztönét neveli. Mármost, a modern munkaiskolákban a gyermek természetes aprióri adottságait csak úgy lehet kifejleszteni, ha itt a belső spontán érdeklődés az uralkodó. Amikor fölfedjük a gyermekben a tudatosat és a tudatalattit, akkor ezt a munka szempontjából tesszük. Mert ne felejtjük el: a dolgok a gyermekben gondolatokat keltenek, (asszociáció), amelyeket az intellektuális, logikai funkciók csak a

⁶ Ferrière: *L'école active*. 219 l. 3. kiadás.

⁷ A személyiség elvét már Paul Natorp neokantianus filozófus, a szociálpedagógia elméleti megalapozója helyezte előtérbe, mert szerinte egyedül csak ez tisztázhatja az egyénnek a közösséghez való tudatos viszonyát. Ferrière a személyiség elvét teljesen tisztázta a modern munkapedagógia szempontjából.

fejlődés magasabb fokán tudatosítanak (*appercepció*.)

A modern munkapedagógia műhelyeiben a *kollektív munka* társadalmi és erkölcsi szempontból jelentős. 1. Mint cselekvő ember vesz részt a termelő munka rendjének egészében. 2. Felelősnek érzi magát nemcsak önmagáért, hanem a szociális közösségért is. És mivel éri el ezt a célkitűzést a modern munkapedagógia? Azzal, hogy a *gyermek testi és lelki fejlődésének törvényeit tiszteletben tartja*.

A modern munkapedagógia kettős célja: a *gyermek aktív és konstruktív nevelése*. Adolphe Ferrière elmélete ennek az *Uj nevelésnek* szintézisét adja. De az Uj iskola a maga értékfilozófiai eszményeit Bergson intuícións elméletéből kapja. S így az Uj iskola a *teremtő fejlődés alapján áll*. Ezzel kapcsolatban már egy *teológiai adottság lép fel*: a gyermek természetének megismerése, sajátos törvényeinek kikutatása és a gyermek szellemi életlenségének tiszteletben tartása.⁸ Ez az Uj nevelés előfeltétele. Ferrière a gyermek lelkének megismerési módszerét a *genetikus lélektanban* látja. És ezt a tudományos kutatási módszert a *modern pedagógiai pszichológia* nem nélkülözheti akkor, amikor a gyermek lelki törvényeinek ismerete a kollektív, szociális nevelés előfeltétele. Mert a modern munkapedagógiának célkitűzése az, hogy a *gyermeket munkára, autonóm erkölcsiségre kell nevelni s meg kell tanítani őt dolgozni*. E ponton, mint *normatív előfeltétel a munka, mint érték*.

Ferrière *lélekfölfogása* szerint a gyermek *szuggesztibilis lény*. A kollektív nevelésnek ez a *lelki motívuma* a növendék mélyebb akaratvilágára épít. Az akarásnak és az ösztönéletnek nagy a jelentősége Ferrière pedagógiai pszichológiájában. Értékelméleti elve: hogy az *ösztönöket* nevelni kell az önfegyelméssel. A modern munkapedagógia e ponton alkalmazza az emberismeret tudományát: a *lélekanalizist*. Az ösztön *érdeklődést* támaszt a lélekben, az érdeklődés a figyelmet kelti fel a *tudatban*; a figyelem a belső tudatvilágban fölmerülő új *megtanulnia* — hangsúlyozza Ferrière, — *hoggy* dolgokra, *fenomenológiai adottságokra* irányul s így az ösztönök lelki funkciója magától vezet az új ismeretekhez, ami a nevelés célja.

A modern munkapedagógia szerint az ember *személyiség és intelligencia*. Az új nevelésnek a gyermek személyiségét és intelligenciáját kell kialakítania. A cél végső determináltságából következik: az *értelem szolgálata az emberiség javára*. A *gyermeknek azt kell mindenképp feleltérnie el a szellem szabadságát s ez által a harmonikus életet*. Az *aktív iskola*, — amely elnevezést először P. Bovet genfi pedagógus használta, — alkotó munkára nevel, mert a gyermekben is alkotó szervezetet lát. Ez az alkotó munka a lélekből, annak spontán belső öntudatos tevékenységéből ered, amely már a gyermek természetének legtökéletesebben megfelel, mint pedagógiai cél. A spontán, alkotó személyes cselekvés: ez a tevékenység jellemzi a modern munkapedagógia műhelyeit, ahol a módszeres munkának a gyermek szellemi, lelki kifejlődését kell szolgálnia s ahol a gyermek értelmi, művészi és társadalmi ösztönei kielégülnek.⁹

A modern munkapedagógia az életre való nevelésre munkába állítja a gyermek megfigyelőképességét, *társító* képességét s így ráneveli a kísérleti gondolkodás módjaira, végső fokon: az *etvonásra (absztrakció)*, mely a francia gondolkodók szerint az értelem legmagasabb foka (Cl. Bernard, Pierre Janet). A növendék már ezen a fokon kialakítja magának az *egyetemes tudatformákat*.

Az új iskola a gyermek egyéniségét, érdeklődését tiszteletben tartja s így a munka iskolája a gyermek *otthonává* válik.

Az aktív iskola technikájának alapelvei: a) a kísérleti lélektanral megállapítani a gyermek lelki fejlődésének momentumait s ezekhez alkalmazni a tanítás mozzanatait. b) *minden* egyes gyermeket saját egyénisége szerint azon az uton kell vezetni, amelyen legbiztosabban legnagyobb eredménnyel éri el ismereteinek standardját, c) megfelelő *kézikönyveket* kell szerkeszteni a tanítás céljaira, amelyek inkább indításokat, példákat nyújtanak az önálló tevékenységre. d) a nevelés oly termekben folyjon le, amelyek egyben könyvtár, dolgozó műhelyek gyanánt szolgálnak s amelyek megőrzik a kollektivitást az iskolákban, e) a növendék hivatásszerű csoportosulását úgy kell előmozdítani, hogy az belülről kifelé ható életmegnyilvánulás legyen, melynek segédkezet nyújt a pályaválasztási tanácsadás.¹⁰

Ebből is látjuk, hogy a munkapedagógiának jövő műhelyeiben a módszeres munkára, kollektív életre, a világbékéért a szociális áldozatkészségre nevelik a gyermeket és nem az egymással való versenyre készítik őket elő, amint az ma történik, hanem az összesség érdekében való együttműködésre.¹¹

S ha a szocializmus térhódítása az egyetemes emberi öntudat politikai és gazdasági megvalósulása, úgy a jövő iskolájának is ez mutatja a teljes kibontakozás útját.

Beregi Tivadar

⁸ Ferrière: La pratique de l'école active Genève 1924. 166. l.

¹⁰ Paul Natorp «Szocialpedagógia» c. munkájában különösen hangsúlyozza: Minden nevelés a közösségben — a közösségért történik.

¹¹ Otto Corbach: Moskau als Erzieher O. V. Leipzig.

¹² Ferrière: L'école active.

TIZ ÉVVEL ADY HALÁLA UTÁN

1. A magyar történelem egyik legkaotikusabb korának volt költője és halála napján is teljes volt körülötte a zavar. Tíz év telt el azóta s Ady körül ma nagyobb a tájékozatlanság és bizonytalanság, mint életében bármikor. Gyűlöltői és imádói mellett az utolsó tíz év alatt akadnak szép számmal félremagyarázói is: de mindmáig hiányzik az objektív ítélet róla és művéről, a frázishadjárat közepette a komoly társadalmi kritika, biztos mértékek szenvedélytelen alkalmazása.

2. A huszadik század első éveiben a feudalizmus Magyarországa egy frontba kényszerítette maga ellen a legkülönbözőbb erőket. A kibontakozó kapitalizmus vezérei mellett a modern szakszervezeti mozgalom uttörője, kispolgári radikalizmus és nyugat felé bámuló dekadencia, sovén nacionalizmus és forradalmi nemzetköziség kavargat Ady körül, áll mellé, mert közös az ellenfél. És Ady, kinek számunkra egyik legnagyobb értéke éppen a pontos kifejezőképesség, hiven tükrözi vissza mindent az ideológiai zürzavart. Ezért van, hogy költészetében mindenki megtalálja önmagának és a legellentétebb elveknek igazolását.

3. A legkaotikusabb eszméi és társadalmi harcok idején a kor lendületén kívül még valami volt, ami Adyt faltörő kosznak dobta a progresszívnek nevezett, igen vegyes összetételű sereg élére. Szemben vele saját osztályostársai álltak: a konzervativizmus történelmi szerepét a gentry, a hétszilvafás kismemesség, Ady tulajdon társadalmi osztálya töltötte be. Az osztályából levált és kitagadott kismemes és az érvényesülni nem tudó zseni elégedetlensége lobog Ady forradalmi költészeté mélyén. S ezért tud a maga javára Ady erős faji öntudatát bizonyító idézeteket kihalászni, ezért állíthatja őt a maga frontjára a Szabó Dezső-féle új nacionalizmus.

4. Aminthogy nem véletlen, hogy egy erdélyi protestáns püspök könyvet ír a vallásos Adyról. Szimbólum-költészeté mélyén a miszticizmushoz való vonzódása van, akárcsak a nagy francia szimbolistaéknál, de az ő szimbólizmusa keményebb, egyszerűbb, puritánabb. Kálvinista költészet ez, melynek mély emberi tartalmat a lázadó kismemes daca és a testileg is sokat kinlódó ember rémülete szül és táplál. Nincs nehez dolga ilyenformán annak sem, aki Ady nacionalizmusa mellé be akarja bizonyítani vallásos voltát, mely és bizonyára őszinte hitét is.

5. És velük szemben maguknak vindikálják Adyt a szocialisták is. Főként az érzelmi alapon szocialisták, akiket valami szeszélyes bántalom, egyéni élmény, vagy a kapitalizmus „gonoszsága” feletti elszörnyűködés vitt az öntudatos munkásság táborába. De Ady forradalmi verseinek szociális gyökere igen könnyen analizálható. Az u. n. haladás egységfrontjában ott volt,

sőt a legnagyobb átütőerejű volt a magyar szocialista párt. Ady természetes szimpátiával fordult e felé a tábor felé. Ebben a szimpátiában azonban nem a proletariátus történelmi szerepének vagy a szocializmus tudományos igazságainak felismerése volt a főmotivum, hanem ugyanolyan érzelmi okok, mint a szocialista Ady-rajongókban. A sajnálat, a „kicsit több bért, egy jó tál ételt, s emberibb szavakat” kérés és ennyivel be is érő Ady, a megbántott ember, aki természetesen vonzódik a nála sokkal súlyosabban megbántottakhoz: elég-e ez ahhoz, hogy Adyt és költészetét szocialistának minősítsük?

6. Szerintünk, akik a szocializmusban nem egyesek érzelmi kielégülését és nem romantikát, hanem tudományt, tudományos alapon felépített, tervszerű mozgalmat akarunk, szerintünk: nem. Nem kívánjuk és soha nem kívántuk költőtől, hogy versírás közben a szocializmus tanítására gondoljon. Azt kívánjuk tőle, hogy versírás közben egyedül a versre figyeljen, amely keze alatt formálódik, hogy munkájára koncentrálja minden biológiailag irányítható energiáját. Nem megverselt marxista lézisekben és nem vezércikk-frázisokban látjuk az új költészetet, a kollektív költészetet. Azt várjuk a lírikustól, hogy csak önmagát, de önmaga teljeségét adja a versben. Nem mondunk le azonban a válogatásról. Éppen az őszinte, tehát tisztán lírai versből állapíthatjuk meg, hogy annak emberi tartalma milyen viszonyban van hozzánk, barcos szocialistákkal, s milyen társadalmi funkciót tölt be. S ha nem vonjunk kétségbe a másik oldal nagy költőinek tehetségét, pontosan érezzük a határvonalat köztük és magunk közt. A mi költőnk legyen szocialista s a verse legyen tiszta érték a művészet értelmében.

7. Így hát kimondjuk: Adyban nem a szocialista proféciát, hanem egy gyöttrődő ember mélyről szakadó szavait csodáljuk. S ha tudjuk is, hogy költészeté, akárcsak élete, nem állítható be a tudományos szocializmus vonalába, ez nem akadályoz bennünket abban, hogy lázadó és bontó erejét, valamint pontos kifejezőképességét és semminek kimondásától vissza nem riadó intellektuális bátorságát a szocialista mozgalomban felhasználjuk.

8. Az idő elvégzi tisztító munkáját, az „irodalompolitika” helyet ad az értékítéleteknek. És ha ma, tíz évvel Ady halála után nem volnának megoldatlanok az ő harcainak csaknem összes társadalmi problémái, akkor bizonyára nem találna visszhangra az az abszurd, korszerűtlen és alapjában reakciós felfogás, hogy Ady programja a jövő programja és költészeté szocialista költészet.

Justus Pál

A történelmi és irodalmi kutatások hemzsegek a nagy emberek életét fürkésző tanulmányoktól. Ugy tűnik, mintha ezt a kérdést illetőleg már mindent elmondtak, mindent ki-merítettek volna. Azok, akik ezzel a problémával foglalkoznak, négy elmélettel találják magukat szemben: Carlyle, Spencer, Lombroso és Tarde elméletével. A probléma összetettségében sulyos mivolta legtöbbször arra kényszeríti az elmélyedő elmét, hogy a négy teória egyikének bizonyításaihoz vagy a többiek valamilyen keverékéhez meneküljön. Valóban csak a választás nehézsége ejtethet itt zavarba. Vannak, akik a nagy emberek világszereplésétől áthatva, Carlyle eltévelyedéseit követik, aki azt állítja, hogy az egész történelem nem egyéb a lángelmék élettörténeténél, akiknek létezéséhez fűződik minden haladás és minden nagy alkotás. Mások társadalomtudományos elmélkedésektől eltekintve, Spencer álláspontjára helyezkednek és azt hangoztatják, hogy a kiváló ember kizárólag társadalmi környezetének produktuma, amely saját képére gyurja és formálja őt át. Sokan csatlakoznak Lombroso pathológia alapjára felépített elméletéhez, amellyel az olasz filozófus azt akarja igazolni, hogy a zseni rokon az örülettel és hogy az elkorcsosultságnak egy bizonyos formáját jelenti. Végül számosan követik Gabriel Tarde koncepcióját (*Az utánczás törvénye*), amely Carlyle elméletét találja fel érdekes szociológiai körítéssel. A ragyogó elméjű francia szociológus a társadalmi evolúció motorjának a találékonyságot ismeri el és az embereket két részre osztotta be: a feltalálókra és az utánczókra. Az előbbieket a zseniket, akik a haladás törvényét valósítják meg, az utóbbiak a közönség, akik a zseniket utánozzák.

Ime a négy fő elmélet, amely a zseni problémájával foglalkozik. Hogyan helyezkedjünk mi szembe ezen szóradatban érvényesülő teóriákkal? Mi legyen az állásfoglalásunk? Mondjuk ki, hogy valamennyit visszautasítjuk. Elismerjük azt a részigazságot, amelyet mindegyik magába zár, ennek ellenére látjuk a kérdés mélységét és komplikáltságát: egyoldalú elmélet — bármilyen széles alapra fektetett és komoly legyen is — képtelen teljes magyarázatát adni a csodálatos fenoménnek, amelyet lángelmének nevezünk. Hogy mégis valamivel közelebb férközzünk a nagy ember megjelenésének, *hogyan és miértjéhez*, szükséges, hogy minden idevonatkozó előre megalkotott elméletet elvessünk magunktól.

A zseni problémájának két része van, amelyek mindegyike egyaránt fontos a kérdés megértése szempontjából: a kollektív rész és az individuális rész. A közel jövőre előre látjuk egy új tudomány megjelenését, amely a fentemlített kettős analízisnek szenteli magát. Mint ma

a pszihopatológia az abnormális egyénnel foglalkozik, úgy az új tudomány — merjem-e mondani *geniológia* — kizárólag a nagy emberek tanulmányozásának szenteli magát. Két nagy részre oszlik majd: a zseni szociológiájára és individuológiájára. A zseni szociológiája a zseni kollektivitásával foglalkozik és analizálja a gazdasági és szociális feltételeket, amelyek között a nagy ember kialakul. Tanulmányozni fogja a társadalmi helyzetet, az osztálytagozódást, az osztályok lélektanát, a szociális és családi környezetet, a nevelést és oktatást stb. Ez a kutatás mindenekelőtt a történelmi materializmus felfogását teszi magáévá, miután a történelmi materializmus egyedül képes megvilágítani a probléma ezen, nagyon gyakran a leg-tökéletesebb sötétségben hagyott oldalát. A zseni individuológiája a nagy ember kémiai pszichológiáját elemzi. Tanulmányozza jellemét, temperamentumát, originalitását, sajátosságait és anormalitásait, életmódját és a viszonyt élete és életének realizálása között.

A zseni individuológiája különböző lélektani módszerek fölhasználásán alapszik. Teljes mértékben megfontolás alá veszi a freudizmus tanait, de kutatja Lombrosot és a pszihopatológia adottságait is.

Csak így, csak széles alapokra fektetett, mély és teljes tanulmányok alapján érhetünk el némi világosságot a zseni létezésének titokzatos és érdekes kérdésében. A nyomok, amelyeket ebben az irányban mindeztideig követtek, csupán töredékek eléréséhez vezettek. A szintézis teljesen hiányzik. Ne is esodálkozzunk ezen, mert egészen napjainkig senki nem tördött a lángelme kollektív oldalával. Megelégedtek egy individualisztikus analízissel, a nagy emberek biográfiáját anekdoták vagy regényformájában ismertették a nyilvánossággal és ez volt minden. Amikor el kellett volna mélyíteni a tárgyat, megkezdeni a gazdasági, statisztikai és társadalmi elemzést, a legmerészebbek is visszahőköltek.

Annál inkább méltányoljuk annak a tudós-nak az érdemét, aki legyőzte az akadályokat és letette homályos utakon az első sarokkővet, még hozzá oly ragyogó és meggyőző módon, hogy bátran reményt merithetünk belőle a jövőre. Alfred Odínról van szó, a szófiai egyetem tanáráról és művéről: «La genèse des grands hommes» (A nagy emberek genezise, Páris 1905. 2. kötet). Ez a könyv valóságos kinyilatkoztatás volt számunkra, annak ellenére, hogy merő véletlenségből bukkantunk rá a genfi nyilvános könyvtár egyik porlepte zugában 33 évvel megjelenése után.

Odín tanár meggyőződéses marxista és nagy statisztikus, feltűnő biztonsággal kezel számokat, mint tudományos eszközt és ismeri az

munka

utóbbinak titkát. Tanulmányainak ujszerűsége abban van, hogy ő alkalmazta elsőnek irodalmi analízissel kapcsolatban a statisztika módszerét, belőle vonva le a következtetéseket. Kutatásait valóban imponálóan széles mederben folytatta, tanulmányainak alapjaként francia irodalmi emberek (gens de lettres) szerepelnek 1300-tól egészen a XIX. század első feléig. Gens de lettres elnevezés alatt költőket, dráma- és regényírókat, szónokokat, színészeket, sőt nagy-jelentőségű könyvkiadókat és mecénásokat is szerepeltet. Így éri el, hogy 6000 tehetséges irodalmi embert vehetett fel listájára, valamennyi számára külön-külön rovatot nyitva avégből, hogy az öröklődésre, a földrajzi és néprajzi milióra, a vallásra, származásra, nevelésre, a szülők foglalkozására és vagyoni helyzetére vonatkozó följegyzéseit csoportosítsa.

Hiányzik a helyünk ahoz, hogy Odin eredményeit itt teljes mértékben ismertessük, csupán a számbeli adatokat közöljük.

Általában az a tévhít uralkodik, hogy a zseni teljesen független a neveléstől, amelyet kapott, azon egyszerű oknál fogva, mert ő «zseni» és így fölülte áll a hétköznapi embereknek. Odin tanár 827 irodalmi ember nevelését, képzettségét, életkörülményeit tanulmányozta, figyelte meg 1300-tól 1825-ig.

Eredményei a következők:

Periódus	Jó képzettség	Középszerű vagy semmi képzettség
1301—1500	33	—
1501—1600	110	2
1601—1700	192	7
1701—1750	145	1
1751—1800	199	4
1801—1825	132	2
	811	16

Világosan látjuk, hogy a képzettség fontos szerepet játszik a tehetség fejlődésében. 827 irodalmi ember közül 811, azaz 98% jó nevelésben részesült, ime a legjobb bizonyítéka annak, hogy ez a tény szükséges, sőt nélkülözhetetlen feltétele a zseni kibontakozásának.

Térjünk most át a gazdasági feltételekre. Odin tanár 619 irodalmi ember életének materiális oldalát tanulmányozta gyermekkortól kezdve. Megállapításai alapján megismerjük a jómód befolyását a zseniális emberre és megtudjuk, hogy születik-e zseni szegény családokban éppen olyan számban, mint a gazdagokban.

Periódus	Jómódban eltöltött ifjuság oltalmában	Szükségben és bizonytalanságban eltöltött ifjuságból
1300—1500	24	1
1501—1600	81	4
1601—1700	157	9
1701—1750	89	12
1751—1800	138	20
1801—1825	73	11
	562	57

Ez előtt a tabella előtt feleslegessé válik minden magyarázat. Az ember nyomban az általános hangoztatott együgyűsége gondol, t. i. hogy a lángelmének nincs szüksége kedvező anyagi feltételekre, hogy szegénységben éppen úgy tündöklik, mint gazdagságban. Fenti számok a hasonló állítások teljesen téves mivoltát igazolják, mert a tehetséges irodalmi emberek csak tizenegyedrésze töltötte el ifjúságát súlyos anyagi körülmények között. De ez a szám még mindig messze esik a valóságtól, ha a szegénysorsu lakosság arányszámát a jómódu lakosságával hasonlítjuk össze. Ez esetben még megdöbbentőbb eredményeket kapunk. «A gazdasági feltételek pusztá ténye, mondja Odin, a jómódu családok gyermekei számára 40—50-szer annyi lehetőséget biztosít, hogy mint irodalmi emberek neveljen, hírt szerezzenek maguknak, mint a szegény vagy bizonytalan sorsból kiindult ifjak számára.»

Vizsgáljuk most már, hogy milyen társadalmi osztályokból milyen számarányban kerültek ki az irodalmi emberek. Odin tanár 623 esetét tanulmányozott és Franciaország egész lakosságát öt nagy osztályra osztotta: nemesség, hivatalnoki kar, szabad foglalkozásuak burzsoázia és fizikai munkásság (munkások, mesterelemek, földmívelők, cselédek). Alábbi táblázat megmutatja, hogy a különböző társadalmi osztályok milyen számban termelik ki magukból a nagy embereket:

Társadalmi osztály	Tehetségek	Zsenik
nemesség	125	32
hivatalnoki kar	157.5	29.5
szabad foglalkozásuak	116.5	27
burzsoázia	62	10.5
fizikai munkásság	50	11
	511	110

Ez a tabella éppen eléggé szuggesztív. Nézzük először az első két számoszlopot. Ezek bizonyítják, hogy a nemesség, a hivatalnokság és a szabad foglalkozásuak, szóval a társadalom kiváltságos osztályai az irodalomban egyszerűen monopóliummal rendelkeznek, amelynyiben a tehetségek 80%-át és a zsenik 82%-át produkálják. Vegyük tekintetbe, hogy ez a három osztály a lakosság kisebbségét jelenti.

A zseni problémájának szoros kapcsolata a gazdasági helyzettel félreismerhetetlen. Az a tény, hogy valaki jómódu környezetben született, jó képzettséget kapott, fiatalágát gondmentesen élte át, óriási módon megnöveli a lehetőségeit, hogy lángész lehessen, míg az a tény, hogy anyagi bajokkal kell küzdenie, csaknem kizárja a teljes kibontakozást. Számok beszélnek itt a legkézzelérhetőbban és bizonyítják, hogy a zseni problémája egyúttal gazdasági és osztályprobléma is.

Ford.: Balogh Vilma

(A munka védelme)

VILÁGGAZDASÁG

A háborúutáni évek Anglia történetében fordulópontot jelentenek. Az angol imperializmus világhatalmi pozíciója megrendült, azt a vezetés szerepet, amelyet a kapitalista államok közt a háború előtt betöltött, elvesztette. Gyarmatai fölött gyakorolt hatalma mindinkább gyengül, a szálak mind lazábbak lesznek, a dominiumok, amelyek Anglia világhatalmát alátámasztották, mind nagyobb mértékben önállósulnak. India, Ausztrália, Délafrika, Kanada növekvő politikai autonómiájukkal együtt gazdaságilag is önálló, az anyaországtól független egységekké válnak. Új, nemzeti ipar alakult ki ezekben az országokban, amely rohamosan fejlődik és védvámokkal zárkózik el az idegen kolonizálás ellen.¹ Kanada például ma szorosabb gazdasági összeköttetésben áll az Egyesült Államokkal, mint Angliával.

Angliának a világpiacon hatalmas konkurrencsei támadtak. Elsősorban az Amerikai Egyesült Államok, amelyek ugy Európában, mint különösen a távoli és közeli Keleten, valamint Délamerikában Anglia helyzetét a legnagyobb mértékben veszélyeztetik. Azonkívül Kinában

¹ V. Ö. Gy. Engelbert Graf: England am Scheidewege. Berlin, 1927.

és a Csendes-óceán egyéb vidékein feltűnt a fiatal és ambiciózus japán imperializmus. Európában a háborúutáni Franciaország, Olaszország és az újjászervezett Németország hódítják el a világgazdasági pozícióit. Oroszország pedig természetesen egy alkalmat sem mulaszt el, hogy az angol imperializmus hatalmát politikailag aláassa és a gyarmati népek minden angolelleses emancipációs mozgalmába bekapcsolódik.

Az angol export tehát a legnagyobb nehézségekkel küzd, ami annál súlyosabb, mert Anglia helyzeténél fogva különösen export-imperializmus volt. Világbankári hatalmát is megrendítette Amerika. Gyarmati hatalmával együtt eltűnnek a koloniális „Überprofitok“, amire be volt rendezkedve. Piacok hiányában a gazdasági termelése csökken, helyzete a háború óta állandóan válságos.

Hogy Anglia ipari termelése az utóbbi időben milyen mértékben csökkent, mutatja a London and Cambridge Economic Service termelési indexe (1913 : 100).

1927 első negyedév	95.1
1928 első negyedév	93.4
1928 második negyedév	91.8

munka

Legsúlyosabb a helyzet Anglia egyik legfontosabb iparágában, a *bányaiparban*. A termelés vonala állandóan süllyed, sokkal nagyobb mértékben, mint a többi iparágakban. A redukció aránya 1927-től 1928 közepéig 94.3:85.6 volt.² Ugyanekkor csökkennek az árak és a munkabérek is:

	Köszén ára tonnánként (sh. p.)	Megfelelő munkabérek
1925 első negyedév	18.6	13.0
1928 második negyedév	13.1	9.7

Annak ellenére, hogy a munkabérek 30 százalékkal csökkentek, a legtöbb bányavállalat még mindig veszteséggel dolgozik, sőt az 1928. év első felében rekordveszteséget mutattak ki. Az angol bányaiipar krízisét bizonyítja, hogy a termelés még mindig nem rentábilis, noha az 1926. évi nagy bányászsztrájk letörése óta a munkaidőt felemelték, a béreket leszállították és ma 300.000-el kevesebb munkással tudják előállítani ugyanazt a mennyiséget, mint sztrájk előtt. A szénkrízis okait itt nem részletezhetjük: az angol széntermelés elavult, rossz szervezetén kívül főleg a világpiacon felmerült nehézségekben és újabb termelési technikai változásokban rejlenek.

A munkanélküli bányászok száma 1928 közepén 250.000–300.000-re szaporodott.³ A munkanélküliek a legnagyobb nyomorban élnek; ezt a burzsoázia különböző jótékonyági akciókkal és gyűjtésekkel óhajtja enyhíteni, amely akciókban a „legmagasabb körök” is részt vesznek. A munkanélküli bányászok helyzete már csak azért is katasztrofális, mert bányavidékeken laknak és más elhelyezkedést nem is kereshetnek. Különböző egyéb iparágakban legjobb esetben mint tanulatlan munkások helyezkedhetnek el. Kivándorlásról alig lehet szó, mert ma elhelyezkedési lehetőségek jóformán sehol sincsenek. Röghöz kötöttek, mint a középkori jobbágy.

A régi nagy angol industrializmus másik főereje, a *textilipar* is szomorú sorsra jutott. A termelés organizatórikus formában és berendezésben itt sem tudta meg magáévá tenni a kapitalizmus legújabb módszereit. Azonkívül a világpiacon háttérbe szorult a háború után fellépő konkurrencia által. Az indiai textilipar jelentékenyen fejlődött és az olasz textilipar is nagy fogyasztópiacokat hódított el tőle. A belföldi fogyasztás is csökkent. A termelés 1928-ban kisebb, mint 1927-ben.⁴

A rossz üzletmenet jele, hogy a Lancashire (a legfontosabb angol textilvidék) 310 gyapju-

² Economist szrt. (1928 okt. 6.)

³ A biztosított munkanélküli bányászok számának aránya 1927 júliustól 1928 augusztusig 21%-ról 25.5%-ra emelkedett!

⁴ L. az Economist indexkimutatását (1928 okt. 6.).

szövődéje 1927-ben részvényeseinek már csak átlag 1.8 százalék osztalékot fizetett, szemben az előző hét év 2.6 százalékos átlagával. A konkurrencia a sok kisebb-nagyobb üzem között igen éles. Szó van arról, hogy a termelés csökkentésével kapcsolatban általános munkaidő-redukciót hajtanak végre („Kurzarbeit”); ebben azonban egyelőre még nem egyeztek meg. A munkanélküliség ebben a szakmában is nő. A biztosított munkások arányszáma:

1927 júliusban	9.2 százalék
1928 augusztusban	16.2 százalék

Az angol export harmadik fontos tétele, a *vas- és acélipar* is veszített a régi pozíciójából. A termelés nem tud lépést tartani a jól szervezett és racionalizált Németországgal és az utóbbi időben erősen exportképes Franciaországgal. Az angol vasipar termelése 1913-ban 869.000 tonna volt, azóta fokozatosan 597.000 tonnára csuszott le. Az acélipar termelése kedvezőbb, de nem fejlődik abban az arányban, mint a konkurrenciái. A belföldi fogyasztás itt is csökken.⁵

A munkanélküliség arányszáma a nehéziparban 1927 májusban 18.2 százalékról 1928 augusztusig 23.2 százalékra emelkedett.

Sokkal jobb a konjunktúra az új iparágakban, amelyek a háború után fejlődtek ki Angliában. Ezek kitűnően vannak szervezve, a termelésük nő, a kivitelük fokozódik. Az angol *elektromossági ipar* első helyen áll, a külkereskedelmi mérleg legerősebb támasza. Hasonlóképpen nagy lendületet vett a *vegyipar*, *autóipar*, továbbá a *gramofon-*, *rádió-* stb. iparágak. Ezek a területeken 1928-ban számos vállalat alakult, nagy beruházások és tőkebefektetések történtek.

De az angol kapitalizmus nem hajlandó belenyugodni a régi és főiparágainak elgyengülésébe és mindent elkövet, hogy a régi hatalmát visszanyerje. Alkalmazkodik a kapitalista termelés legújabb periódusához, magáévá teszi annak módszereit. Követi a háborúutáni kapitalizmus vezérmotívumait, amelyek: a termelés *koncentrációja*, a termelés *monopolizációja szabályozása* (kartellek stb.) és az *üzem-racionalizálás*.

Ezen a téren Anglia elmaradt Amerika és Németország mögött, ezek a reformok Angliában nagy nehézségekbe ütköznek. Az angol ipar rendkívül konzervatív és a „közvélemény” szívesen ragaszkodik a szabadkereskedelmi ideológiájához. Anglia volt a szabadverseny előharcosa és a gazdasági individualizmus ebben az országban mélyen gyökeredzik. Az egyéni szabadságnak ezen manchesteri tradíciói gátolják a kapitalizmus újabb, egységesítő

⁵ Az Economist-index szerint 1927 augusztusától 1928 szeptemberéig 121-ről fokozatosan 83-ra süllyedt (1924 = 100).

megkötő formáit. Anglia tradíciói és hajlamai ellentétbe kerültek a korszerű kapitalizmus követelményeivel.

Az ideológiai tényezőkön kívül még más nehézségek is vannak. A nagybankok nem írják nyitják úgy a termelést, mint Németországban, nem vállalnak részvényérdekeltséget, hanem csak kölcsöntőkét bocsátanak az ipar rendelkezésére. (Megjegyzendő, hogy Anglia mobil-tőkéiben igen erős, ami nagy előny lesz a termelés átszervezésénél. Nem kell drága külföldi kölcsönnel dolgoznia, mint Németországnak.)

Ezen nehézségek ellenére a koncentráció az utóbbi időben mindinkább tért hódít Angliában. Nagyiparosok buzdító szónoklatokat tartanak, a „Times” propagálja az eszmét.⁶

A bankok már régebben kezdték a koncentrációást.⁷ A vegyipar és a nagyjelentőségű dohányárúipar erősen koncentrállak. Az angol petróleum két hatalmas társaság, a Royal Dutch és az Anglo-Persian kezében van.⁸ A kábelüzemekben most van folyamatban a fúzió és az angol vasúttársaságok közt — ott a vasutak magánkézben vannak — szintén a közel-múltban jött létre jelentősebb egyesülés.⁹ A legnagyobb trösztalakulat az új „Amalgamated Anthracite Collieries” (Délwalesi antracit szénbányák stb.) Alfred Mond vezetése alatt, 14 millió font tőkével.

A régi iparágakban is folyik a reorganizáció. Mostanában jön létre az acéliparban egy nagy tröszt három nagy vállalat közt (acél-, vas-, vagon- és fegyvergyárak) English Steel Corporation címen.

A textiliparban is folynak az erre vonatkozó tárgyalások. Itt a feladat nehéz, de Whittacker manchesteri nagyiparos egy nagy trösztben akarja egyesíteni az elaprózott textiltermelést.

A szénbányászatban az 1926-os sztrájk óta szintén organizatórikus változások mentek végbe. A bányákat ugyan nem nacionalizálták, amint a Labour Party kívánta, de mindenestre nagyobb egységeket hoztak létre. Az országot öt kerületre osztották és öt különböző kartell jött létre. Számos unrentábilis vállalatot megszüntettek, szabályozták az eladási árakat stb. A „Five Countries Scheme” azonban nem

igen vált be, mert az öt kartell egymástól függetlenül és egymás ellen működik. Jelenleg közös eladási szervezetet akarnak felállítani, ahol az egész ország széntermelése összpontosul.

A koncentrációs fejlődéssel kapcsolatban még egy kérdés foglalkoztatja az angol nagyipart: a védővámok kérdése. Itt is fordulóponton áll az angol kapitalizmus: szakítani akar a régi szabadkereskedelmi tradícióval és általános védővámokkal akarja biztosítani a belföldi piacot. Nehéz munka a szabadkereskedelmi szellemben konzervatív angol közvéleményt áthangolni a védővámrendszerre, de a nagykapitalizmus a konzervatív párt útján valószínűleg érvényesíteni fogja a követelését, különösen akkor, ha a közeli választások netalán ismét a konzervatív párt győzelmével végződnek. Alfred Mond, az angol nagyipar vezető tekintélye, a hatalmas Antracit-tröszt elnöke számos cikkben és nyilatkozatban propagálja ezt a gondolatot.¹⁰ Ez a mozgalom hivatkozik arra, hogy Angliába beözönlik a francia és belga acél és vas, hogy az európai országok és Amerika vámsorompókkal vannak körülvéve, tehát az angol iparnak is szüksége van erre, részben védekezésre, a belső piac biztosítása céljából, részben az export fokozására.¹¹ Az angol export tényleg süllyed — 1927 novemberében 70,609.000 font strl. volt, 1928 novemberében 63,766.000 —, de kérdés, hogy az export emelésére speciálisan Angliában alkalmas eszköz lenne-e a védővámrendszer.

Mindezek a jelenségek, az ipari koncentráció, racionalizálás, vámkérdés stb., a termelési költségek csökkenését és az árak emelkedését célozzák. Az angol kapitalizmus — épp úgy mint a többi —, a legújabb technikai és organizatórikus eszközök felhasználásával emelni akarja a profitrátát. A kapitalizmus új offenzívája az osztályharc élesebb formáját kell, hogy kiváltsa. Ezzel szemben Angliában azt látjuk, hogy az 1926-ban letört bányászsztrájk óta a szakszervezetek minden vonalon passzívításba mentek át. *Gazdasági harcok* jóformán nincsenek. A béreket — mint pl. a bányáiparnál láttuk —, erősen lenyomták, hasonló tendenciák láthatók egyéb szakmákban is.¹² A munkanélküliség a bérnyomást megkönnyíti, a szakszervezeteket gyöngíti.¹³ A munkanélküliség emel-

140-141

⁶ Frankfurter Zeitung 1928. XII. 19. és Times XII. 18.

⁷ A London Maidland és a Great Western társaságok közt.

⁸ L. Fitzgerald: Industrial Combination in England. London, 1927. márc. 12.

⁹ 1923-ban 43 részvénybank volt, összesen 6000 fiókkal, 1924-ben az összbankbetét 85%-a 5 nagybank kezében volt, és a fiókintézetek száma 10.000-re emelkedett.

¹⁰ L. Times dec. 18. számát.

¹¹ L. „Review of Reviews” dec. számában megjelent cikket Lord Melchett-től (= Alfred Mond), melyben követeli a „safeguarding”-ot, és az „Imperial economic unity”-t, ami alatt az általános birodalmi védővám értendő.

¹² A bányászszervezet taglétszáma 958.000-ról a sztrájk után 626.000-re csökkent.

¹³ A vasúti munkásság bérredukciója a legutóbbi időben 2 1/2 %.

munka

kedik (a múlt évben kb. 300.000-rel), általában a munkanélküliek a háboru utáni években a biztosított munkásoknak átlag 10%-át teszik ki.

A szakszervezetek álláspontja az „ipari béke”, a „mondizmus” békülékeny szelleme.¹⁴

¹⁴ Megjegyzendő, hogy a nagy harcok az angol munkásmozgalomban évtizedek óta csak a szénbányákban és a vasútszakmákban zajlottak le. A nehéziparban, textiliparban pl. kb. 30—40 éve nem

A legutóbbi szakszervezeti kongresszus (Swansea) éppoly élesen foglalt állást a radikális kisebbséggel szemben, mint a hamburgi kongresszus.¹⁵

Közl.: Nádás Endre

voltak komoly harcok. (L. Britains Industrial Future. London, 1928.)

¹⁵ L. az előző cikkünket a „Munka” 4. számában.

VIHAR

Lassan vonulnak a felhők az égen, a földön lassan vonulnak mélyen úszik árnyékuk és elborítja a süllyedő réteket melyekről riadtan száll fel egy varju és a futva közeledő emberek zavaros csoportjai egyre sötétülnek és már őrzöngve motyognak a vetés között amit kitépett és magasba röpít a lecsapódó vihar eszelős kezekkel melyekből zuhog a jég a romlás a szitok a végső dörrenés. És a kalász holt szájjal elvágódik. Csend.

Megöszült a hajad a villám fényénél? Leengedted két kezedet és háborodott arccal nézed az elvonuló felhőket: miért élsz? Ujra vetsz? Miért? Megszáradsz a napsütésben? Miért? Miért nyulik ki anyád fehér arccal a nedves fű között? Miért szól a kakas ha nem kel fel a nap?

Sötétek a napok. És a széna sűrű illatában ha dülöngélve jársz ittasan fénylő arccal, árnyékkoddal játszva és egyre messzebb jutsz egyre messzebb, oda ahonnét elindultál, a sötétbe a sötétben ki tudja miért éltél, miért élek a sötétben

miért élek? — derengő hajnalban az izzó falak között megszületik az ujszülött: miért születik a nedves föld nehéz szagában mászik lebukó fejével és a megöszült tengerrel viaskodik: miért élek?

Csendesen hull az eső az elsötétült földre a villámok távoli fénnel világítanak. Az erdő felegyenesedik a varju visszaszáll. És a temetői légben egy magvető kar lassu ive átizzik az éjen mint egy hullócsillag és leszáll. Miért? Miért gyűlnek újra a szétszórt árnyak? Miért szól a kakas? Miért hallgatnak a halottak és halottakat nevelve miért csuklanak össze az élők az ég alatt mely könnyörtelenül lobog és elnyulik ahová a kérdező ökle el nem ér?

Déry Tibor

A GYEREK ESTÉIBŐL

I.

Este nyolc óra lehetett, öcsém ruhástul a diványra dülve aludt, a halk együtemű szuszogás betöltötte a szobát, pelyhekre szakadt s mintha testük lenne a láthatatlan pelyheknek, olykor hozzáütődtek az izzadó falakhoz. Én a kályha mellett gubbasztottam, sercegett, duruzsolt, kattogott a parázs — néha kinyitottam a kis vasajtót s belebámultam a parányi pokolba: a parazsak föl-fölpattantak faldalmukban, erejüket megfeszítve ugrottak neki a vasfalaknak, aztán szárnysezegetten, tehetetlenül hullottak vissza: igen, ez az elkárhozott lelkek sorsa...

Apámék vendégségben voltak valahol, Marinkának megmondták, hogy vigyázzon ránk, de hát ő ilyenkor kint tracsol a kapuban a többi cseléddel, énekelnek, sikongnak s nyitva felejtik szájukat egy eldöcögő szekér után, hogy nyelvük alá szalad a szél.

A tűz már alig lélezkzik, tenni kellene rá egy pár darab szenet, de nem merek megmozdítani, érzem, áll valaki a hátam megett. A fejem kissé megbillen s hallok a recsegő mozdulatot, ahogy utána kap hátulról egy kéz. Nem szabad mozdulnom, tudom, próbára vagyok léve, ha ki akarnék futni az udvarra, vagy kiáltanék Mari után, talán meg is fojtana...

Öcsém fölébredt, de nem... csak felszaladtak szemhéjai egy pillanatra, aztán másik oldalára fordul. Átívelő karja árnyékot hajít a mennyezetre. A lámpa mintha utána hajítná magát, mint egy pók, aminek légy akadt a hályájába.

Félek a lámpától. Mozdulatlanul ül a szoba felett és hangtalanul, sunyin vigyorog. Remegő fényszálak kusznak ki a száján s megölik az ártatlan bogarakat. Odakint szél csörömpöl, havat, szeméttel, hideget ver az ablakokba. Félek.

Fábián Lacinak, annak könnyű! Neki otthon van az apja is, meg az anyja is, ő csak ül a földön, kenyeret majszol, hosszukásra gyurja a kitépelt belet s a kezében lógatja, mint egy madzagot. Közben meg nevet, hogy állára esurog a nyál — mindig úgy szokott. Hogy milyen hülye az a fiú! Egyebet se tud mondani, csakhogy: tityi-fityi, aztán vagy sir, vagy nevet.

Azt hiszem, aludtam egy kicsit, nem hallottam, hogy mikor nyílt ki az ajtó, pedig Ábris már itt áll a kályha mellett s dörzsölgeti koszos, megfagyott kezét. Szakálla csupa víz, végigcsurognak rajta az elolvadt jégesapok.

— Szervusz Ábris — kiáltom hangosan —, de jó, hogy eljöttél!

142-143

Ábris bárgyu szeméit rámemeli, aztán moztogni kezd:

— Hideg van, nem tudok hazamenni.

— Hát azért még lehet, de most csak ülj le.

— Leülök. Nem lehet hazamenni, hideg van. Fázna a kutyák, oszt letépi a nadrágomat.

Nevetni akart, de valami furesza recsegés bugyborékkolt a szája körül és előbuggyantak dohos, fekete fogai.

Ábris jelenléte fölbátorított, már néhány lépést tettem a szobában és öcsémet is letakarítottam egy ágyterítővel.

— Alszik — mondta Ábris —, angyalok ülnek a szempillái alatt.

— Dehogya — mondtam — az angyalok ott vannak a függöny mögött, ott van nekik házuk, kertjük is van és két kecskéjük, mindig mekegnek éjszaka.

— Lehet — szölt Ábris —, ha hallottad mekegni őket, akkor lehet.

Nagyon örültem, hogy ezt mondta Ábris, mert mindenki kinevetett, akinek a két kecskéről beszéltem. Pedig én jól ismertem őket, egyszer egy este már be is nyultam a függöny mögé s éreztem, az egyik megnyalta a kezem.

Ábris dohánymorzsát kotort elő a mellényzsebéből, letépte egy ócska ujság lap szélét és cigarettát sodort benne. Rágyújtott, csunya, szürke füstfelleget köpött ki kesernyésen lebiggyesztett ajka mögül.

— Pfuj, de bűdös! — mondtam és megremegtek orrcimpáim.

— Hát igen, Ábris bűdös.

— Nem, dehogya, a cigaretta bűdös.

— Hát pedig nekem is csak ilyen komisz szagom van. A multkor is, mikor bementem a kárposítókhoz, az a nagy szöke asszony csak elkezdett kiabálni, hogy micsoda bűdösség van a szobában. Hát igaz, mondom, oszt megyek kifelé, akinek ilyen szép szobája van... A konyhában valami tésztát adott a cseléd, de ő is a szemébe huzta az orrát.

— Nem szeretem a cselédeket — mondtam bizonytalanul —, mindig csak énekelnek és olyan piros kezük van. A kutyákat azt szeretem — tettem később hozzá.

— Csak azt a kutyát simogasd meg, améknék fényes az orra — magyarázta Ábris —, améknék száraz és szürke, az még a holdat is megrapja.

Kint nyargalt a szél, néha keservesen megbödült s fogai közt csörömpöltek a kitépott ablaküvegek.

Ábris felszegezen meglógatta a fejét és gyürrött hüvelykujjával előre bökött.

— Bu — hu — hu — utánozta a szelet —, ez még befű a dombok alá is!

munka

— Nem jó ilyenkor az uccán — mondtam.
— A szobába se mindig jó. — Ábris össze-
csukta nehezen mozduló ajkait és rágta rossz
fogáival az utra kész szavakat.

— Egyszer, este volt akkor is és éppen
ilyen szél fújt. Dehogyni! akkora szél volt az,
hogy még a csillagok szőre is telborzolódott
tőle. Hát csak ültünk a kályha mellett, én meg
az anyám, sárgaszemű kicsi asszony, oszt egy-
szerre csak rémes sikoltással kihullik az ablak.

— Hej, de hosszú az isten uja — mondja
az anyám, én meg csak elkezdék nevetni.

— Olyan vagy te is, mint az apád volt —
szólt meg szomornan az anyám, oszt elkezd
sírni. Hát képzeld csak, nehéz, fekete gyön-
gyök hulltak ki a szeméből és csak peregetek
le egymásután a kötényébe. Mikor tele lett a
köténye, akkor már nem sirt, megsimogatta a
fejem és azt mondta:

— Látod, kicsi fiam, ez a sok perc, ami
elmúlt azóta, hogy a kis-nénéd elment avval a
paltanásos szabóval.

Az ujjai ott turkáltak a hajamban, de egy-
szerre csak megbottolt a keze, görcsösen a
hajamba markolt, aztán láttam: kőből voltak
a szemei, sárga kőből és egy fekete madár ült
a megfagyott száján. Én akkor sirtam, de mi-
kor a nagyobbik néném hazajött a varrodából,
már a földön gurigáztam egy pamuttekercsel.
A néném meg csak nézte a mozdulatlan, szót-
lan anyámat és engem, aztán a ruháját kezdte
szagolni és kiáltozott:

— Ezekért a nyomorultakért gürcölök én,
értük gebed meg a hátam, féleszü kutyák!

Elhallgatott, a szél megrázta az ajtó s a
házak felett borzongva suhant egy füttyszó,
Ábris megpiszkálta a tüzet, rongyos boesko-
rába köpött, aztán a fülemhez hajolt:

— Te pedig nézz jól az orrom alá! Látod,
már a penész eszi a bajuszomat, a néném
pedig már régen elvitte a viz. A ruháját ott
lelték meg a töltésen, azóta is a batyumban
örzöm.

Megfogtam öreg kezét és lassan mondtam:

— Ájbis, ha nekem sok pénzem lesz, ve-
szek neked egy kertet, amiben sok gyümölcs
terem és elhajtom hozzád a két kecskét a fű-
göny mögül.

Lármásan, hidegtől csipelt arccal jött be
Mari. Mikor meglátta Ábrist, vastagon ráfór-
medt:

— Hát te mit keresel itt ilyenkor? Nem
mégý mán haza, te bolond!

— Nem, nem bolond! — kiáltottam föl hir-
telen és éreztem, ahogy sercege löbböt veték
bennem a jószág és a szájalom szunnyadó pa-
razsai.

— De igen, bolond — mondta Ábris, már
kifelé csoszogva s mégégszer megmutatta fe-
kete fogait.

Künn most kövér pelyhekben hullott a hó.

Zelk Zoltán

TIZ ÉV: 1919-1929

Január 15-én volt tíz éve, hogy Liebknecht Károlyt és Luxemburg Rozát a német Spartakus-mozgalom vezéreit, a polgárháború leghevesebb időszakban meggyilkolták. Alább adjuk az egész Európa és Németország jövőjére oly súlyos következményekkel kiható történelmi idő eseményeinek a maga nap-társzerű szárazságában is élesen szóló felsorolását.

1918 november 2: II. Vilmos bejelenti az Alkotmány módosítását (revízióját).

November 3: Utcai harcok Kielben, Munkástanács alakítása. Munkások és tengerészek lázadása Wilhelmshafenben, Hamburgban, Brémában és Lübeckben.

November 4: A tengerészek kitűzik a vörös lobogót a hadihajórajon. Noske kinevezetik Kiel kormányzójává.

November 5: A szovjetkövet kintasítása. Al-
talános sztrájk Hamburgban. A német kormány fegyverszünetet kér.

November 7: Az „Internationale” Csoport (Spartakus Szövetség) kiadja: *A eselakvés órája elérkezett! Munkások és katonák!* című Liebknecht Károly és Meyer Ernő aláírásával ellátott kiáltványt.

November 9: A forradalom kitörése Berlinben. Utcai harcok. II. Vilmos menekülése. Politikai Munkástanácsok választása. A „Lokal-

Anzeiger” sajtóján nyomott „Rote Fahne” első száma.

November 10: Népbiztosok kormányának megalakulása a Busch-cirkuszban. Litteburg Róza kiszabadul breslauer börtönéből. A Munkás- és Katonatanácsok Központi Bizottságának megválasztása.

November 11: Fegyverszünet. A Spartakus Szövetség központjának megalakulása.

November 20: A forradalom hét áldozatának temetése Fridrichsfelden.

November 21: A Spartakus Szövetség első nyilvános összejelése.

November 23: Megalakul a Vörös Katonák Szövetsége. Az ostromállapot fölfüggesztése Berlinben (március 3-ig). Radék Károly és Meyer Ernő szabadonboicsátása.

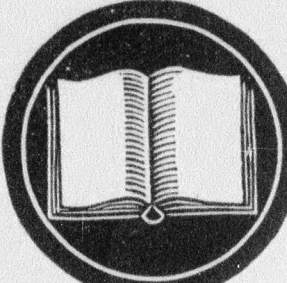
December 6: Katonai ellenforradalmi kísérletek. Tüntető munkások megtámadása. Tizen-nyolc halott, harminc sebesült. A Munkás-

MENTOR

MODERN
KÖNYVEK
MODERN
GRAFIKA

ANDRÁSSY UT 17

KNER
ERZSÉBET
KÖNYVKÖTÉSZETE
V. ALKOTMÁNY-U. 20
TELEFON 248-11

ékes festőiskola **uj cime**
V. váci-ut 16

KORUNK Világnézeti és irodalmi havi szemle. Szerkeszti: Dienes László
Egyes szám ára: 2.40 pengő. Budapesti kiadóhivatal
II., Bimbó-utca 15, II. 4.

Die Literarische Welt Német irodalmi hetilap.
Szerkesztő: Willy Haas.
Berlin, W. 35, Potsdamer-
strasse 123 B.

BAUHAUS A dessauai „Bauhaus” folyóirata
Szerkeszti: KÁLLAI E. Dessau

Die Weltbühne Szerkeszti: S. Jacobsohn
Berlin-Charlottenburg
Königsweh 33

SIMPLON **Nagykávéház** VIII., József-körút 8
Tel.: J. 320-34, 320-36
Írók, művészek találkozóhelye. Nyitva egész éjjel

A PANTHEON haladó irányú modern magyar regénysorozatában most jelent meg két új kötet:

AZ UJ MAGYAR REGÉNY

KÁROLY SÁNDOR: AZ 500-IK EMELET

Károly Sándor, a fiatal erdélyi író izig-vérig amerikai regénye, melynek feszültsége, szociális tendenciája, konstrukciója, izgalmassága és lüktető tempója Kellermann világhírű Alagutjával versenyzik.

Károly Sándor csodahívó író, de nem a miszticizmus, hanem a technika csodáiért lelkesedik. Regényének hőse nem ember, hanem a modern **Bábel-Szulding**, a titáni feőkarcoló, melynek legfelsőbb emelete a Tatra csuçaival vetekedő klimatikus gyógyhely.

A nagy építkezés megismerteti a munkások életével, a new-yorki tőzsdevel, a **Broadway** és a **Fifth Avenue** pénzkirályainak világával, de elsősorban az emberi akarat és tudás szédítő perspektívájával. Ára füzve P 4.80, művészi egészvászonkötésben P 6.80

KASSÁK LAJOS: ANGYALFÖLD

Ez az első regény a magyar irodalomban, ahol Budapest nagyvárosi képe igazi élő terep és nem színpadi kulissza. Történelmi hűségű drámai rajzát adja a hírhedt Angyalföldnek, amely legalább olyan érdekes és eredeti, mint a sokszor megénekelt párisi „apacs-világ”, berlini „Unterwelt”, londoni és newyorki „slum”.

Kassák regénye nem tendenciás könyv, hanem egy szocialista világnézetű művész életmegnyilvánulása. Hőse a munkásság intelligens rétegéből kerül ki. Kemény, töretlen ember, de nem dogmatikus, mert az élet minden jelensége érdekli és racionális gondolkodásával minden kérdés végére akar járni. A munkásság fejlődési vonalát ábrázolja és a társadalmi etikát képviseli.

A mellékalakok gazdag és tarka csoportja Gorkij képeivel vetekszik. Az epizódjelenetek közül kiemelkedik egy sztrájk leírása és a békebeli „házberbojkolt” mozgalom rajza. A regény festői stílusa a valóságok és sejtések különös keveredése. Az Angyalföld kétségkívül csúcspontja Kassák eddigi alkotásainak. Ára füzve P 7.20, művészi egészvászonkötésben P 9.20

PANTHEON IRODALMI INTÉZET Budapest, V. ker.
Vilmos császár-út 28

HUNGÁRIA HIRLAPNYOMDA R.-T. BUDAPEST

Katonatanácsok Központi Bizottságának tagjait letartóztatják.

December 7: Óriási munkástüntetés Berlinben.

December 14: A Spartakus-programm közzététele. Utcái harcok Friedrichshaimben: tizen-négy halott.

December 16: A Munkás- és Katonatanácsok első kongresszusa.

December 23: Tengerészlázadás Berlinben.

December 24: A fölkelés elnyomása: tizenegy halott.

December 29: A Spartakus Szövetség országos tanácskozása. A német kommunista párt megalakítását elhatározzák. Noske és Wissel belépnek a kormányba.

December 30: A független szocialisták elhagyják a kormányt. A német kommunista párt alakuló kongresszusa.

1919 január 3: Berliini munkástömegek tüntetnek Eichhorn (független szocialista) rendőr-főnök visszahívása ellen. Munkások elfoglalják az újság negyedét.

Január 6: Utcái harcok kezdődnek. Noske szocialista vezér hadseregparancsnokká nevezetik ki, elrendeli az ostromállapotot és felfegyverzi a tiszteket, meg a reakciós diákokat.

Január 8: Heves utcái harcok Berlinben, Sziléziában és Westfáliában.

Január 9: Stuttgárban tiszti és diákesorok tüntető munkásokra és katonákra lönek.

Január 10: A „Vorwärts“ épületéből küldött spártakista követeket meggyilkolják és Noskesorok megostromolják az újság épületét.

Január 15: Liebknecht Károlyt és Luxemburg Rózát Noske tisztjei meggyilkolják. Noske emlékirataiban: „Kielől Kappig“ ezt írja:

Liebknecht és Luxemburg asszony a felelősök legelső sorban azért a ténnyért, hogy a békeken kezdődő forradalom polgárháborúvá alakult át, annak minden borzalmával. Ki kell mondani, hogy e szörnyű napok alatt emberek ezrei kérdeik, hogy hát senkise bírja-e a zavart okozókat ártalmatlanná tenni. De közülük senki nem nyult volna a tett eszközeihez. Egyszer a nyersen véghez vitt cselekedet, mászor a holtak iránt való kegyelet kérekedett felül. Kárhözlatok minden gyilkolást, de ami Liebknecht és Luxemburg asszony halálának esetét illeti, jogtalanul jajdulnak fel azok, akik annyi egyéb hasonlóan nehéz esetben teljes közömbösséggel tündettek.

Január 16: A „Rothe Fahne“-t elkobozzák.

Január 17: A tegeli erdőben Noske katonái négy munkást lemészárolnak.

Január 19: Német nemzetgyűlési választások.

Január 25: Liebknecht, Luxemburg Róza és a forradalom harminchét áldozatának temetése a friedrichsfeldi cinteremben.

Február 5: Noske tüzérsége Brémát bombázza.

Február 10: A nemzetgyűlés elfogadja az ideiglenes alkotmányt.

Február 27: Arco gróf meggyilkolja Eisner Kurtot.

Február 27: Általános sztrájk központi Németországban.

Február 28: A brunswicki tanácsköztársaság kikiáltása.

Március 3: Általános sztrájk Berlinben, utcái harcok.

Március 4: A birodalmi kormány a következő hirdelményt függeszti ki.

Itt a szocializálás!

A Szénszindikátust közvetlenül nacionalizáljuk. Így a Birodalom, vagyis az egész nép a bányák szocializálása előtt határozott befolyást nyer minden bánya- és nehéziparra. A kálíművek szocializálása hamarosan folyamatban lesz. A nemzetgyűlés elé terjesztett általános szocializálási törvény a muliban határtalan magántulajdon helyén a közösségre alapozza a német közigazdaságot. E közös gazdálkodást a Birodalom irányítja, azaz mi mindannyian. A Birodalom örökös az, hogy a gazdasági élet mindenütt a közös érdek követelményeinek megfelelően és ne a magántőkésék érdekeinek értelmében fejlődjen.

És ez: a szocializmus!

Március 10: A sztrájk és a harcok vége. Jogisches Leót meggyilkolják a tegeli erdőben.

Március 11: Berlinben, a Französischestrasen Marloh parancsnok harminckét tengerészt gyilkol.

Március 23: A „Frankfurter Zeitung“ szabadelvi lap írja:

... A német forradalmat rosszul vezérelték — a felelőség ezért a szociáldemokráciára, a többségi pártra és a függetlenekre hárul. A szociáldemokraták, amikor a forradalom győzelme után megragadták a tőlük senki nem vitatta hatalmat, két ut között választhattak. Összehívták volna közvetlenül a Nemzetgyűlést és így, amint azt Ebert kiáltványában kijelentette, visszatéríthették volna az erőszakos fölfordulást a kivívott demokrácia útjaira. Vagy pedig, felhasználhatták volna a forradalmi diktatura — amely Büchner szavai szerint a szabadság önkényuralma a zsarnokság ellen — átmeneti időszakát forradalmi tettek, a forradalom ténylegesítését és biztosítását végző tettek. A szociáldemokrácia a két ut helyébe egy lehetetlen harmadikat választott. Ezért aztán csak három hóval a forradalom után ülhetett össze a Nemzetgyűlés. Am e három hónap folyamán nem történt semmi.

NAPSUGÁR PENG AZ ÁGY REZÉN, asztalomon a pohár
szinültig szivárvány fiatal lány ül az ágyam szélén
szemében az uccák szabad fénye
hangjában
elhozta a távoli források hangját
és most itt ül az ágyam szélén
s hangjában források ezüstjét csegeti

18 nappal 18 éjjel fekete orsója csikorgott s a szemed
erő volt az elbujt izmaimban 18 nappal 18 éjjel
fukar hanggá olvadt az ucca zenéje s a közönyös ablak
beengedte a reggelt beengedte az éjjel fekete leviatankigyójját
csak a szél s az eső buktak le sikoltva az üvegen
18 nappal 18 éjjel a szemed
lúkrök éjkék villanásában
színes italok furcsa fényében
és villámlott a láz fekete vonala a kockák felett
18 nappal 18 éjjel a hangod
a csapok zugásában
és a falak sóhajtottak antennák remegtek
és a könyvek
a lapok szelid hajlásában és csattogásában
üvegek kanalak esőrrenésében a hangod

a rettentő fehér párnakapu bezárva
nem nyújthatom ki a karom ölelni hozzád
alváslalan uszom az éjszaka kékselyem vizében
virágaid az ablak közt
hallom a kelyhek lekonyult lélegzését
a kelyhek lekonyult lélegzésében hallom a hangod

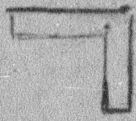
az éjszaka kékselyem vizében
hullámaim ismeretlen világok között guritnak hátukon
hullámaim idegen zajában hallom a hangod

reggel pengeli az ágy rezét
tisztá vizzel teli a poharam
feléd emelem tudom szokatlan ez a köszöntés
óh hallod-e
köszönő szómat vánkosaim bedőlt fehér kapujában?

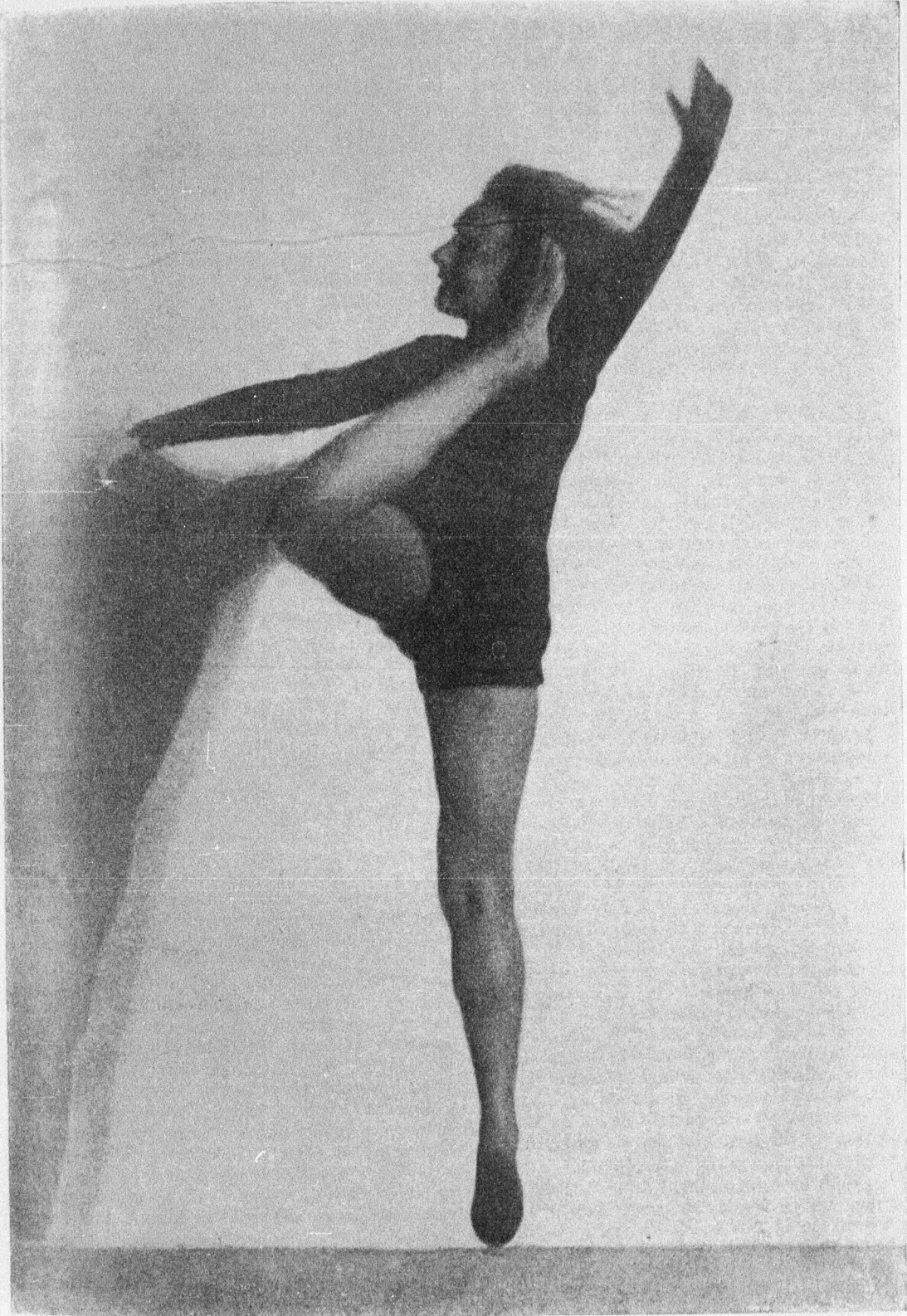
Vajda János

Lapunk 147. oldalán PALUCCA drezdai táncosnő mozdulat-felvételét közöljük
PALUCCA ma egyik legjellegzetesebb képviselője az új táncnak. Nem érzelmeket
illusztrál és nem irodalmi jeleneteket ábrázol. PALUCCA számára a tánc az aktív
életerő közvetlen formábaállása.

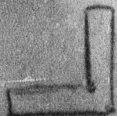

146-147

János
közöljük
érzelmeket
az aktiv

munka

FÉNY ÉS MUNKATELJESÍTMÉNY

Jól megvilágított helyiségek a belépőre kellemesen hatnak és a munkakedvet növelik. Régi igazság, mindenki tapasztalta már és mégis nagyon kevesen tudják csak, hogy a fény milyen fontos szerepet játszik mindennapi s így gazdasági tevékenységünkben is.

Az ablakon belődülő fénysugár üdítően hat kedélyünkre. Jobbkedvűvé hangol bennünket, befolyásolja az életről, környezetről és munkáról alkotott véleményünket. A fény életfeltétele az összes növényeknek és állatoknak, sőt a mi összes tevékenységünk is feltételezi a fény létezését. Közönséges tapasztalás, hogy az ember szép és derűs napokon vállalkozóbb és tettekre később.

A dolgozó embernek, hogy munkáját elvégezhesse, fényre van szüksége, még pedig kielégítő és a célnak megfelelő fényre. Az ember évezredek óta szabad ég alatt végezte munkáját, s ezért helyiségeink megvilágításánál tekintetbe kell vennünk, hogy szemünk kisebb fényintenzitásoknál hamar elfárad és felmondja a szolgálatot. A munkatárgyat rossz megvilágításnál közelebb kell a szemhez vinni. Ezáltal a szemizmokat megerőltetjük és azok kifáradnak. Ehhez hozzájárul még, mint természetes következmény, a hát- és fejfájás; az ember egész közérzete szenved. Ez ugy a munkamennyiség, mint a minőségén könnyen észrevehető és ellenőrizhető.

Az üzemi balesetek jelentős része (körülbelül $\frac{1}{4}$) a műhelyek rossz és a célnak még nem felelő megvilágításának következménye. Németországban 1923-ban 24 millió biztosításra kötelezett személy közül 460 ezret ért baleset. Ha 300 munkanapot veszünk egy évben, úgy egy napra 1533 baleset esik, amelyből a statisztika szerint 380 a rossz megvilágítás következménye. Naponta! Ehhez hozzáadandó még azoknak a száma, akiknek szemei a rossz megvilágítás következtében lassanként lógnakromennnek. Ha ezekhez az emberi életben és egészségben tett károkhoz még azokat a károkat is hozzászámítjuk, melyek a produkció esőkenése és a selejtes áru szaporodása folytán előálltak, kénytelenek vagyunk belátni, hogy a fontosság, amelyet manapság a műhelyek megvilágításának tulajdonítunk, nemcsak valami divatjelenség, hanem igenis a munkahelyek megvilágítása az összes létező munkafeltételek közt az első helyen áll.

A látás biztonságának növelésénél mindnyájan nagyobb határozottsággal dolgozhatunk. Ezáltal nemcsak a veszélytelensége, hanem a termelőképessége is növekszik az egész üzemnek. Ez nemcsak gyárakra, ipari üzemekre, hanem irodákra, iskolákra, operációs termekre stb. is vonatkozik.

A megvilágítás nagyon fontos feltétel. Ezt

bizonyítja egy csomó kísérlet, amelyet a tudomány az ipar támogatásával eszközölt. Voltak esetek, ahol a produkció a világítás növelésének következtében 25%-kal emelkedett. Luckeish és munkatársai kimutatták, hogy ha a megvilágítás erősségét 24 Lux-ról 94 Lux-ra emelték, az olvasás gyorsasága automatikusan 20%-kal növekedett. Vannak amerikai kimutatók, amelyek szerint egy 0.5—2.5%-os fényenergiatöbblettel 4,0—25,8%-os többletermelés lehet elérni.

Ezek a kísérletek, amelyeknél nemcsak a fényintenzitás, hanem a világítás jóságának hatása is vizsgálat alá került és amelyeknél mint mérőszerszemet a photometeren kívül az ember maga is figyelembevétel, bizonyosságát adják a világítás befolyásának az emberi tevékenységre.

A kísérleteket olyan teremben tartották, ahol a kísérleti személyeket semmi sem zavarhatta és figyelmüket csakis az elvégzendő munkára irányíthatták. Még a hőmérséklet is konstans volt és csak a világítás erőssége volt változtatható, minek következtében az elért eredmények, mint a változó erősségek funkciói, voltak tekintendők. A kísérleti személyek, akik a kísérlet céljáról nem is tudtak, különböző munkákat végeztek, miközben a világítás erősségét a kísérletezők bizonyos időközönként változtatták. A különböző fényintenzitások mellett elvégzett munkát mennyiség, jóság, selejtesség és a munka elvégzéséhez szükséges idő szerint jegyezték és az eredményeket grafikus görbékben összeállították. A kísérletek a következő képességekre terjedtek ki: Olvaságyorsaság, szemmérték, észlelés, eloszlott figyelmesség, fényérzék, színérzék, könnyű kézvezetés, biztoskezeség, munkapontosság.

Az eredmények azt mutatják, hogy a világítás nagysága a szem különböző képességeire különböző hatással van és így az egyes munkák elvégzéséhez különböző nagyságú fényerőségekre van szükségünk.

A szemre vonatkoztatva azonban nem annyira a világítás erőssége, mint inkább a tárgyról visszaverődött fény van fontossággal, mert ez a visszaverődött fény teszi a tárgyat láthatóvá. Aszerint, hogy a tárgy felülete több vagy kevesebb fénysugarat ver vissza, látjuk mi a tárgyat világosabbnak, vagy sötétebbnek. (A tárgyak színe a visszavert sugarak hullámhosszától függ.) Tökéletes fehér 100%-át veri vissza a ráeső fénynek, míg a teljes fekete egészen elnyeli. Egy szürke felületet (kis reflexionsfaktorral) sokkal jobban kell megvilágítani, hogy ugyanolyan világosnak lássék, mint pl. egy fehér felület. Az anyag, avagy áru milyenségével változik felületének reflexionsfaktorja is, és eszerint nekünk a különböző anyagot vagy árut különböző fényintenzitással

kell megvilágítani, hogy a róluk visszaverődött fényintenzitás abban a körzetben maradjon, amelyben a szem legjobban lát. (Nutting szerint 1 Lambert és 1 Milliambert, azaz 0,318 és 0,000318 nemzetközi gyertyafény qcm.-enként.)

Ezeknek a laboratóriumokban, ideális viszonyok között megtartott kísérleteknek az eredményeit megerősítik az egyes üzemekben tett megfigyelések eredményei is. Érdekes statisztikai adatokat nyújtott egy körkérdező, melyre különböző gyárak adtak választ, a jobb megvilágítás előnyeire vonatkozólag az adatok a következők:

a produkció emelkedése	79%
az áru minőségének javulása	71%
a balesetek számának csökkenése	60%
a munkafegyelem javulása	51%
a higiénikus viszonyok javulása	41%

Egy gyár világításának megjavítása érdekében megfigyeléseket eszközöltetett a végleges világítás nagyságának megállapítása előtt. A meglévő világítás erőssége 12,90 Lux volt, amellyel a 15 hónapra kiterjedő kísérletek alatt 3 részletben fokozták. Az egyes megvilágítási fokozatokkal cca 4 hónapon keresztül kísérleteztek s a következő eredményekre jutottak:

Lux	A produkció emelkedése:
12,90	8%
69,96	13%
96,87	17,9%
150,70	25,8%

A világítási költségek (mesterséges fény) emelkedése cca 48%-a volt az előbbi költségeknek és 2%-át tette ki a munkabéreknek.

Látjuk tehát, hogy a laboratóriumokban kimutatott eredmények a gyakorlatban is megállják a helyüket s a munkahelyek világítási viszonyainak javulásától nagy előnyt várhat az egész gazdasági élet.

Nagy szerepet játszik még a világítás intenzitása mellett annak jósága is. Egy zárt térnek megvilágítását akkor nevezük jónak, ha a szem az abban levő tárgyakat és azok formáit világosan, teljesen egyértelműen megkülönböztetheti, észlelheti. A megvilágítás nagysága mellett annak egyenletes elosztása is fontos. Vetett árnyékok keletkezését lehetőleg kerülni kell, ugyancsak a sok fényt kibocsátó vagy visszaverő tárgyakkal a látókörzetben való jelenlétét is, nehogy a szem maga a világítás által zavarva legyen. A szemnek ugyanis szüksége van egy bizonyos időre, hogy különböző világítási intenzitásokhoz hozzáidomuljon, átadaptálódjék. Ha valaki napsütött utcáról sötét szobába lép, először nem képes semmit sem észrevenni. Csak lassanként, ha a szem „megszokta” a sötétséget, tehát átadaptálódott, képes egy-egy tárgyat megkülönböztetni és csak jóval később képes részleteket is észlelni. A

szem érzékenységének az első percekben való minimális fokozódása mutatja, hogy mennyire kedvezőtlen körülmény az, ha a dolgozó ember szeme rövid időegységeken belül különböző fényintenzitásoknak van kitéve. A szem nem képes nagy intenzitáskülönbségeket gyors egymásutánban követni, ez funkciójában zavarja, ami aztán nagyon gyakran baleseteket okoz. Nagyon világos tárgyak (ablak, villanykörte) káprázlatot utóképeket is idéznek elő és ez utóképek nagyon sok esetben az okai egy-egy munkásköz elvesztésének.

Németországban a „Deutsche Beleuchtungstechnische Gesellschaft” a következő világítási intenzitásokat kéri:

Lakatos-, szerelő-, bádogos- és asztalosműhelyekben, szövőgyárakban	15—30 Lux
Irodákban	60—90 „
Órásnál, betűszedőműhelyekben, varrodákban, rajztermekben	90—250 „

Ennek ellenében az amerikaiak kísérleteik alapján a következő megvilágítási intenzitásokat tartják kedvezőnek:

Fekete betűknek fehér alapon való olvasásához	3800 Lux
Általános munkákhoz, műhelyeknél az átlagos reflexionsfaktor 40%	7500—10000 „

A kívánatos intenzitások alsó határa szerintük:

80% reflexionsfaktornál	100—1000 Lux
8% reflexionsfaktornál	1000—10000 „

Hogy a németek és az amerikaiak által követelt fényintenzitások nagysága ennyire különbözik egymástól, annak az az oka, hogy a németek e követeléseknél a mesterséges fény költségeit vették alapul és tekintettel arra, hogy egy bizonyos intenzitás nagyságon felül a végzett munka növekedése nem arányos többé a fényintenzitás növekedésével, ezt tovább növelni nem gazdaságos, mert többbe kerül, mint amennyit a munkateljesítmény növelésével elérhetünk. Ezek a megfontolások az amerikaiaknál elesnek, mert ők a napfényt vették alapul és ez nem kerül pénzbe, ha csak a több ablak által előálló fűtési költség-többletet nem vesszük figyelembe.

Az üzemek nappali világításának meghatározásánál tehát feltétlen az amerikai követelményeket kell figyelembe vennünk és igyekeznünk kell a tervezésnél a fénynyilásokat úgy elhelyezni, hogy a létesülendő műhelyekben a megvilágítás egyenletes legyen. Ezáltal több munkás dolgozhat kedvező világítás mellett és a szemnek sem kell különböző fényintenzitásokhoz alkalmazkodni.

(Debrecen—Braunschweig)

Dr. Weinstock Sándor

m u n k a

LUCIANO FOLGÓRE: SZTRÁJK

Tétlen emberekkel
foltozott ölmos terek
s mint megannyi hangyák:
kövér kutyák.
Zöldelő kertek: mocsarak,
gyerekek: élő virágok,
törékeny fák: kicsinosított szobalányok.

Utca: esatornák
az elcsendesedő hullámok,
a várakozó asszonyok,
a sarokban gubbasztó gyerekek
szomorúságával.
Félig bezárt ablakpárkányok mögül
utczára kivetett pupillák
kutálnak
egy emberi árnyat,
vagy egy darab kenyeret.
Ehség. Ehség. Ehség.

A dolgok lassúsága a mozdulatlan
házak között,
az erkélyeken
virágok intgetnek.

Arébb, a széles keresztutnál:
betonépületekben
a félbehagyott munka,
mely összeütközött az arannyal
és a nagyuri erszények ezüstjével.

És az incselkedő szél,
mely a jószagu hölgyeknek
és a durva parasztnak
arcára egyformán fúj.
Egy pár magányos kocsi,
melyek gummitalpakon
csusznak,
kusznak;
egypár előkelő és gyors
automobil
egyforma, rikácsoló hangjával
az erőtlenség sűrűségében
és
sietve
halad
hangos csöngetéssel
egy hosszú-hosszu bicikli.

Semmi harc. Semmi forrongás.
Kábultság. Nehézkesség.
Elfojtott dühök ölmossága.
Tökéletes nyugalom.

Félelem és csend óceánja.

Megfeketedett kémények bambasága
(A füst didergő szemfényvesztői)
és a halálraitelt gyárak
elrekeszelt kapuikkal.

A villanydrótok
— fájdalmasak és szkeptikusok —
(az álom börtönei.)
Az épülő házak gerendái
(a fadarabok
süket panasza nyikorognak).

A vágányok (fénylő, kétségbeesett karok,
melyek reménytelenül ölelik át az utakat).

A fémek a műhelyekben
keserves álmatlanságban.
Virasztó kalapácsok karok nélkül.
Kémények a szén nosztalgijával,
az üzletek felháborodása,
a raktárak kétségbeesése,
a csákányok, fejszék, ásók
a fekete föld vágyával,
a hajóműhelyek
a soros munkással,
aki csöndesen pöfékel
egy marék tűz előtt.

De benn az udvarokban
tüzéresapatok,
felfegyverzett katonák százai
szoronganak a csajkákkal,
talán messzi kedvesükre gondolnak
[néhányan]
és várnak, várnak, végnélkül.

Körbemeleg az unalom
a hatalmas ásitások
feloldódnak az arcokon,
csend őrli a kibírhatatlan
súlyokkal telített levegőt
és a férfiak melleit.

Talán holnap:
fegyverek ropogása,
bajonettek villogása,
ágyuk rémült énekei.
Pusztítás.
Robbanás.

Menekülő nők jajveszékése.
Anyák fájdalmas ordítása,
csapzottlajú testvérek,
elferdültszájú gyerekek.
Halál. Halál. Halál.

És aztán... a csönd, mint egy kertész
az alázatos esettek közt,
ismeretlen vörös virágok közt,
melyek az utcakövekből hirtelen kinőttek.

150-151

Ford.: Mária Béla

Kmetty János metszete

munka

BAUMGARTEN-ALAPITVÁNY ÉS AZ IRÁSTUDÓK ÁRULÁSA

A «Nyugat» folyóirat 1928 szeptember 16-iki számában Babits Mihálynak egy érzelmi bársonyba és szóstilusba göngyölt tanulmánya jelent meg: «Az írástudók árulása» címen. Kényes témához nyult Babits, ezt maga is érezte s már írása elején megjegyzi, hogy műve valószínűleg nagy vitákat és viharokat fog kiváltani. És alig szólt hozzá egy-két ember a veszedelmesnek látszó problémához. Talán azért maradtak hallgatásban a «Harc apostolai» s a «Tények és Történelem blazirtjai», mert a nagyszerűnek látszó probléma közelebbről megnézve nem egyéb egy lírai filozófus «önmarcangolásánál», vagy talán azért hallgattak, mert nagy igazságszeretetükben és felelősségtudatukban érezték és tudták, hogy a problémához, ami Babits érzelmességén túl valóban jelen van, az igazság nevében ma és itt nem lehet hozzászólni. De mi is lehetne az, amilől félniök kellene, ha valóban hozzá akarnának szólni a problémához? Hiszen Babits már a tanulmánya legelején megmondja, hogy: «ugy értem, sehohse lehetne ma szabadabban beszélni erre a textusra, mint Magyarországon... Az igazság mindenütt mellékes ma és sok helyütt ellenség: egyedül Magyarország liheg, eped, kiált igazságért: ő az a nemzetek között, melynek legmerészebb álma sem haladja túl a legminimálisabb Igazságot... szabadon nézhet szembe a Gondolattal, melytől az erő fél s egyszerre szeretheti hazáját és az Igazságot.» Jóllehet vannak olyanok is, akiket a mérsékelt ütemre figyelő mondatok kellemesen meghatnak, én azonban megértem a «Harc apostolait», akik ennek a lírai kinyilatkoztatásnak ellenére is tartózkodnak az igazság kimondásától s Babitsot a sanda mészáros szerepében látják: az abszolút isteni Igazságról beszél s Hazája materiális megkárosítására gondol. De az ellen, hogy valaki Isten kalapja mellé bokrévának vagy akár az Igazság földjének képzeli el hazáját, a harc szempontjából senkinek semmi kifogása nem lehet, az ellen azonban tiltakoznunk kell az igazság nevében, hogy valaki ezt az elképzelését, mint abszolút Igazságot próbálgassa élénk állítani. De Babits tanulmánya második oldalán már meg is felel a hozzánk hasonló kőkédőknek és ellenzékességeknek. Mondván: «Rövidlátás a „szabadvélemények üldözését”, a „gondolat elnyomott voltát” okolni ezért a hiányért. Vagyis az írástudók árulásáért. Mert hiszen: «Az írástudók történelmi szerepe nyilvánvaló. Ez az osztály, mely a papi kasztból fejlődött ki, nem materiális érdekeket szolgált... A nemzetek írástudói már nem csupán öszlőnszerű és babonás félelemmel, hanem teljes tudatossággal

szakadtak külön belsejükben a földi érdekek szolgálatától, szemeket az egy-Istenre függesztve, vagy az egy-Igazságra.» De kik is hat azok az abszolút Igazság fanatikusai? A pap-ság, mint kaszt, az ő mérhetetlen hirdokaival, vagy talán maga Jézus, akinek általunk ismeret prédikációi tele vannak anyagias példázatokkal s akit a gazdagok megfeszítettek, mint a szegények lázítóját? Vagy talán abban a korban mikor nem egy-Istenre függesztették a szemeket az emberek, hanem több Istenre, akkor egyáltalán nem volt igazság? S továbbá mondja Babits: «A hitetlen materialista szemében éppúgy, mint a földöntuli Isten papja előtt, az Igazság független volt az emberi harcoktól. Hogyan hát? A hitetlen materialistának és az Isten papjának egyazon igazsága volt? De hiszen nem egyszer történt meg, hogy a fanatikus Isten-hívó saját igazsága nevében megelőzte a fanatikus ateistát, aki inkább vértanúhalált halt, semhogy a másik igazságtalan igazsága előtt meghajoljon? Igazságosságának teljes fölényével folytatja Babits: «Az igazi írástudók olyanok, mint a katolikusok, elosztva élnek a nemzetek között: s az ő katolicizmusuk nem ellentétes a nacionalizmussal; egyszerre szerethetik földi hazájukat és az Örök Rómát.» És mi van azokkal a szerzetesekkel, akik igazságérzetükben föllázadtak Róma ellen? Itéletet mondott fölöttük Róma. Az igazság nevében? Lehet. De az is igaz, hogy a vértanúk egy másik igazságért haltak meg. S ahogy Róma itéletet mondott és eretnekeknek bélyegezte az igazságot hirdető szerzeteseket, Babits ma a nemzeti és katolikus Igazság nevében ugyan csak itéletet hirdet ki az igazságtalanságra veszett szocialisták fölött. Irja: «s a szocialisták hiába hirdetik s olykor hiszik is magukat a Béke és Emberközösség külön professziójú harcossainak: ők csak egy lépéssel tovább mennek még ezen az uton (az erkölesi lezülles utján) s a Faj s a Nemzet még mindig magas még mindig önzellen, az egyén közvetlen céljain túl nyuló harcait cserélik meg pusztán az egyén minél jobb megélhetéséért küzdő szövetkezetek immár egyenesen és bevallottan anyagi célú harcaival. Kenyérért küzdeni bizony nagy és vitális dolog a festi és praktikus életben: de ki ezt a küzdelmet avatja az emberi kultúra tengelyévé — mint a szocialista írástudók — az már is azonosítja az emberi kultúrát az állattal.»

Láttnivaló, hogy mindaz, amit Babits «Az írástudók árulásában» elmond, ahogyan vádol és amit követel, az valami metafizikai örök és általános Igazság, a baj csak az, hogy ez

az abszolút Igazság némely halandó felé arccal, más szerencsétlenek felé pedig háttal áll. S így magától értetődik, hogy azok a halandók, akik felé ez a Babits szerint létező, szerintünk létezhetetlen igazság háttal áll, azok elvesztették az igazság felismeréséhez és hirdetéséhez való jogukat. Ezeket közönségesen szocialistáknak, vagyis az állati kultúra szószóloknak nevezzük s mint ilyeneket a vallási és nemzeti igazság (ne értsük félre: az egyetlen Igazság nevében) ájtatos közmozdulatával víz alá kell meríteni. Ezekért úgy sem kár, ezek az elállatiasodott lények kenyérért kiabálnak, hangosan összevacogtatlják a fogaikat akkor, mikor például Babits a lélek mélyén bolyongva nyilatkozik az Igazságról. Kétségtelen, hogy az írástudók, akik már ugyanis elárulták az igazságot, még inkább fokozzák büneiket, ha valamiképpen ezeknek az emberordásoknak a sorsára is rávilágítanak az «Igazság Fáklyájával». Ez helyesen is van így. Aki az igazság mellé szegődött, az legyen *szent és ur* s a legmagasabb igazságosság irányítsa minden cselekedetét.

Én azonban azokat is megértem, akik kételkednek az abszolút igazság lovagjainak igazságos cselekedeteiben s mondjuk a Baumgarten-alapítvány körül elkövetett igazságtalanságokra hivatkoznak s ha nem is vonják kétségbe Babits jóhiszeműségét, visszavezetik azt filozófiájának alapjához és megerősítve látják magukat abban az egyszerű véleményükben, hogy a *költő fölmutatott Igazsága a legönzőbb vallási, faji és osztályigazságok egyike*. S ezeknek a kellemetlenkedőknek azokkal a vádjai-vaival is azonosítom magam, hogy a Baumgarten-lista összeállítása tizenöt-husz év óta a magyar írástudók egyik legnagyobb árulása. És mit szólna mindhez az a magas szellemi légkörben élő író, aki a lista nyilvánosságra hozatala előtt öt hónappal tanulmányt adott közre az írástudók hívatásáról s az abszolút Igazság létezéséről. Az összeállított nevek tulajdonosai, kivéve egyet vagy kettőt, akiknek minden tiszteletünkkel adózunk, úgy anyagi, mint szellemi szempontból más íróitársaik előtt szerepelnek a listán. Vajjon annyira rossz kritikus-e Babits, hogy ennyire félreismerte a felsorakoztatottak kvalitásait, vagy pedig annyira érzéketlen az igazság felé, hogy ismerve az említettek szekunder jelentőségét valami idegen, mondjuk a mai uralkodó szellem befolyása alatt, nekik ítélte a díjakat? Köztudomású az a tény, hogy a kormánykörök jogot formáltak maguknak ahhoz, hogy a névsor összeállításába beleszólhassanak, valószínű tehát, hogy nem is opportunizmusból, de «a békesség kedvéért»

Babits, a kritikus és kurátor inkább a kormány felé, mint az Igazság felé hajtotta meg zászlóját. No de mi is van akkor azzal a tényvel, hogy a világon ebben az országban a legteljesebb a szellem függetlensége? S hogy a komoly írástudó inkább vértanúhalált hal, semhogy materiális előnyökkel számoljon? De ezt hagyjuk. Ezt bizonyára Babits sem komolyan gondolta, mint ahogyan nem tételezzük föl róla azt sem, hogy a listán felsorakoztatottakat a magyar irodalom fejlődésének érdekében jutalmazta meg vagy segítette föl az évi négyezer pengővel. Ha viszont nem komolyan és kizárólagosan az igazság értelmében ítélkezett és adományozott, figyelmeztetjük őt arra, hogy Baumgarten a szívlődő magyar irodalomnak hagyományozta vagyonát, arra gondolván, hogy ezen a földterületen élnek emberek és írók, akik a haladás és az igazságosság szellemében munkálkodnak és éppen ezért vallási, faji vagy osztályszempontból elnyomottak. Ezt különben Babits is legalább olyan jól tudja, mint mi, aki az ünnepség alkalmával a következőket is elmondta: «Alapítónk szeme előtt elsősorban nem a karitatív, hanem irodalmi jellegű alapítvány lebegett s az igazi földadatunk nem annyira az írók, mint inkább az irodalom érdekeinek szolgálata.» Igen. A mi érzésünk szerint is ebben az értelemben fogalmazhatta meg végrendeletét Baumgarten Ferenc s ki tudja miért, egy szóval sem emlékezett meg arról, hogy hátrahagyott vagyona ugyanilyen joggal baráti vagy asztaltársasági alapon is kezelhető lenne. De mi itt nem is a megjutalmazott személyek, hanem a listaösszeállítás szelleme ellen szólalunk föl. Mint mondtuk már, a lista összeállításában félreérthetetlenül *politikumot* látunk s az egész csak az menti, hogy Babits nem esett bele abba a hibába, amibe bizonyára minden materialista gondolkozású szocialista beleesett volna. Pénz! Milyen undorral fordul el tőled minden nemes idealista. A négyezer pengő valószínűleg nem is játszanak különösebb szerepet ebben a nemes műveletben. Az egész csak azért történt (?), hogy Babits Mihály tanúságot tehesen amellett a mondata mellett, amivel az írástudók árulása című tanulmányát befejezte: «még ha semmi reményünk sem volna s joggal veszítenéd el minden hitedet a Morál és Igazság erejében: bizonyval akkor is inkább illik az írástudóhoz a világitótorony heroizmusa, mely mozdulatlan áll és híven mutatja az irányt, noha egyetlen bárka sem fordítja felé az orrát — míg csak egy új vízözön el nem borítja lámpáit».

Amen. — És vízözön!

Kassák Lajos

munka

RÁDIÓKULTURA

A haladó művészek, tudósok, konstruktőrök céltudatos építő munkásai az új kultúra frontjának. Ha formai külsőségekben különböznek is, — lényegben, világszemléletben s végső céljukban egyformán a jövő pionírjai. Nagyjerejű pillér céljaik szolgálatában a rádió.

Már ma, kezdetleges állapotban is felismerhető mérhetetlen perspektívájú, embernevelő és propagatív jelentősége. Jelentőségére csak a film mérhető össze, de a rádióhatása még fokozottabb, mert eszköze az élőszó szuggesztív ereje.

Ez a korlátlan perspektívájú *szociális* eszköz azonban ma még Európaszerte alkulturál, és *antiszociális* célokat szolgál. Ha itt-ott akadnak is nívósabb előadások, ez műtsem változtat a lényegen: az egész mai rádióelv helytelen. (Illetőleg: nagyon is céltudatos bizonyos érdekek szempontjából...) Mind azzal a művésziellen és emberiellen zagyvalékkal, amit a színházak, koncertek stb. lomtárából is kisélejtettek már, lelkiismeretlenül tömnek a jóhiszemű és nevelésre rászorult, sőt ráérezett közönséget. Hogy ez a közönség mekkora nyilvánosságot reprezentál, arra jellemző, hogy csak Magyarországon, ahol aránylag legkisebbszámú a hallgatóság, kb. 150.000 előfizetője van a rádiónak, ami átlagban 500.000 napi hallgatót jelent.

Elgondolható, hogy arra való, tehetséges és aktív emberek céltudatos szervezéssel a fősodó munkát végezhetnék ezen a téren.

A rádió valódi feladatait fejlődése fogja megmutatni. Hisszük, hogy — a film kivételével — a legtöbb jelenlegi nevelő és szórakoztató eszköz jelentéktelenné fog bizonyulni mellette. A rádió ugyanis lehetővé teszi, hogy a legszélesebb néprétegek könnyű szerrel s anyagilag hozzáférhetőleg jussanak olyan művészek, előadások élvezetéhez, melyekhez különben csak horribilis belépődíjak mellett is csak pár száz ember juthat. A nagy író, tudós, muzsikus, mindenkié, mondanivalójuk minden emberhez egyaránt szól, s akik még nem tudnak különbséget tenni művészet és kontárság között: itt az alkalom, hogy megtanítsuk őket erre.

A művész előadások sorában azt kell rádión közölni, ami rádióba való. Elsősorban a zenei produkciók azok, amelyek minden tekintetben megfelelnek a rádiószerség törvényének, mert kizárólag akusztikai hatáskeltésre készültek, a vizuális képzetek teljes mellőzésével. Orkeszter, önálló instrumentum, s a föléllen tiszta énekhang.

A zenei előadások annyiban is megfelelnek a rádióelvnek, hogy bármely nyelvű közönség számára élvezhetőek, szóval a film vizuális kollektivitása mellett egy nagystílusú akusztikai kollektivitást is lehetővé tesznek.

Fontosságban még előbbrevalók az ismeretterjesztő előadások, elsőrangú szakemberek tanító órái, népszerű és könnyen érthető modorban. Ide sorozzuk a nyelvtanításokat, melyek közt legelsőnek az esperanto nyelv tanítását kellene haladéktalanul megkezdeni, ahogy ez külföldön meg is történt.

Az operaelőadásokat csak mérsékelten élvezzük s nemcsak azért, mert nem vagyunk hívei az operakultusznak. Ez a műfaj a rádión át még heterogénebb, a színpadi vizuális drámai képek érzékelése nélkül nagyrészt hatástalan.

Ezek után mi lehet a nézetünk a mikrofonba mondott, eredetileg színpadra írott darabokról, melyeknél — még a nagyritkán irodalmi értékükkel is — a képzetek 90%-a a látószervhez kapcsolódik.

Az előadás közben jelentkező neveléses hibák is mutatják a művész rádiópróza helyes utját. Persze, a hibák elkerülése még távolról sem adhatja a speciális rádióprózát.

Próbálkoztak nálunk is, „rádióra írott speciális hangjátékokkal”, de ezek komolytalan, céljukat elvesztett kísérletek voltak.

Ezek után egy igyekeztünk a mai rádiókultúra keresztmetszetét megkapni, hogy megnéztük az európai nagy adóállomások egyheli programjait. 36 állomás statisztikája 1928 dec. 9—15-ig.

	Külföldi 35 állomás	Budapest
Hangverseny	504	22
Istentisztelet, egyházi zene	35	2
Opera	26	2
Hangverseny parasztoknak	6	0
Cigányzene	6	8
Színmű	32	1
Tudományos stb. előadás	37	2
Technikai előadás	5	0
Közgazdasági előadás	6	2
Irodalmi, művészeti előadás	74	3
Kulturális hetiszemle	18	0
Kozmetika	0	2
Egészségügy, higiénia, gyermekvédelem	4	0
Nyelvtanítás	23	5
Esperanto	19	0
Képváltel	20	0
Népművelő előadás	13	1
Külföldi átvitel	121	0
Alkalmi ünnepélyek	24	1
Tömegesenemlék közvetítése	6	0
Rádiópropaganda	9	1
Torna	21	0
Reklámjellegű gramofonzene	105	5
Rádióra írott játékok	15	5
Hallgatóság kívánsága szerinti műsor	3	0
Szociálpolitikai előadás	2	0
Rádióra írott játékok	15	0
Jazz, könnyű- és tánczene	137	2
Munkáselemlés	1	0
Kabaré	27	1
Rádióriport	3	0
Gyermek- és ifjúsági előadás	54	2

Ez a statisztika magában is eleget mond. Hozza kell fűznünk még, hogy a budapesti rádió műsora mélyen az európai átlagnívó alatt mozog. De a népi nevelésre egyáltalán nem hivatott vezetőség elszármékonysággal védelmezi a maga vélt igazát: „hogy ők tudják, mi kell a közönségnek”. A mi értesüléseink ellenkezőek. Tömérdek panasz, kifogás, sőt elkeseredés zudul fel a publikum köréből a budapesti rádiónál uralkodó középkori szemlélet ellen.

Szégyenletes antiszociális pl. a külföldi közvélemény teljes hiánya. A rádióhallgatók 82%-ának kis (detektoros) készüléke van, mellyel csak Budapestet lehet fogni. Külföldön felismerték annak szükségességét, hogy ezeknek a kiskészülékes hallgatóknak *távolságvágyait* kielégítsék, s ismereteiket gazdagítsák. Közvetítették többek közt a lakelhurusi zepplinfogadtatást, a Nobel-díj kiosztási ünnepségeket, közvetítettek egy óceánjáró fedélzetén tartott

mikrofonba
okról, me-
értékűknél
apcsolódik
éges hibák
Ayes utját
ról sem

tt speciál-
éjüket le-

ádiókultúra
néztük az
ogrammit
9—15-ig.

ti más Budapest

1	22
5	2
6	2
6	0
6	8
2	1
7	2
5	0
6	2
4	3
8	0
0	2
4	0
3	5
0	0
0	0
3	1
21	0
24	1
6	0
9	1
21	0
15	5
15	5
3	0
2	0
15	0
17	2
1	0
27	1
3	0
54	2

mond. Hozzá
rádió műsora
g. De a nép-
tőség elszám-
gázát: „hogy
mi értesül-
kifogás, sőt
éből a budai-
szellem ellen-
földi közve-
2%-ának ki-
k Budapest-
mnak szüksé-
s hallgatók
ereiteiket gar-
a lakehursti
tási ünnepe-
születén tartott

hangversenyt, s azonkívül állandó csereérintkezésben vannak egymással, általánosabb, közösebb hangra hozva ezáltal az emberiséget.

Az előadásokra és hangversenyekre vonatkozó, néhol kedvezőnek tűnő számarányok csak azt mutatják, hogy a statisztikus feljegyezheti az előadások mennyiségét, de nem a minőségét.

Németországban Ernst Toller tart előadást, nálunk Gyula diák. Bern, Stockholm, Lipese, Róma, Stuttgart — Amundsen emlékünnepeket tart. Kopenhágában Jean Jaurés, Breslauban Zamenhof, Berlinben Gutzkov, Hamburgban Sigrid Undset-ünnepe van, nálunk borizü dilettáns duhajkodások ötven éve levitézlett népszínművekből és röfögő humoru antiszemita viccek. Külföldön előadás: „A mézhiány következményei a gyermek fejlődésében” — nálunk kozmetika. Külföldön munkás- és parasztnyelvű előadások, nálunk: „Mit üzen a tanyai rádió?” kocsmai stílusa. Berlinben előadás: „A nemzetközi szellemi együttműködés feladatai”, nálunk: „Időszerű kérdések: A Mikulásnap eredete és mikulásnap szokások”. Külföldön Jack Hylton, nálunk: bajai Puresi Pepi. Frankfurtban, Lipésében Clemens Crauss, Hindenmíth, Arnold Schönberg, — nálunk, ahol aránylag legtöbb a tehetséges muzsikuss, — nagyrítkán jutnak szóhoz a rengeteg dilettánstól, a budapesti rádióvezetőség becézett kedvenceitől.

Hogy néha szép koncertek is előfordulnak? Nem a vezetőség hibája. Bartók Béla, Basilides, Kentner, Kósa, s más kiváló művészeink produkcióján még az sem ront, ha a budapesti rádió közvetíti. Inkább azt kérdezzük, hogy a havonta kb. 36.000 pengő bevétellel rendelkező rádiótársaság elfelejtette-e hallgatóságának nyújtani Saljapint, Hubermannt, Casalot, Szigeti Józsefet, Lhévinnet, Horovitzot, Fletát s a többi hírneves Budapesten szereplő vendégművészeket?

Vagy talán csak nem keveselték az illetők a szokásos 40—50 pengőnyi honoráriumot, amit művészeink kapni szoktak? Talán érdemes lenne ilyenkor kissé „tulfizetni”, érdemesebb, mint hetenkint 340—50 k-watt energiát cigányzenére fordítani? Hiszen a cigánytullengés ellen kubituskok és napszámósok tollából olvastunk szenvedélyes hangú kifakadást a „Magyarország” egyik számában! Ezek az „egyszerű” emberek, kiket a rádióvezetőség röviden „kültelki hallgatóságnak” nevez, s ezekre hivatkozva erőszakolja ránk a cigányzenezubatagot — ezek a kültelkiek előadásokat követelnek Kantról, Galileiről, Einsteinról!

Ha egyszerűen csak rossz programokat adnának, nem bírálók ilyen erősen. Végre is, jó műsört összeállítani nem mindenki tud és senkitől sem lehet olyat követelni, ami meghaladja képességeit. De tiltakoznunk kell az ellen a tendenciózus és céltudatos nyívósüllyesztés ellen, ami a budapesti Stúdióban végbemegy.

Ezek a brutális hibák csak a jelenlegi vezetőséggel együtt lünhetnek el, noha azt hiába várjuk, hogy ők, átlátva kísérleteik sikertelenségét és vállalkozásuk kudarcát, önként adják át helyüket az arravalóknak. Tiltakozunk a mai vezetőség szellemen ellen és nem akarunk borgózós kornyikálást hallgatni ugyanakkor, amikor korunk harcós művészei, Piscatortól Chaplinig, Kassáktól Tollerig megfeszült erővel „dolgoznak az idők arculatján”. Budapest 1928 XII.

F. Szalmás Piraska

SZÁNTÓ GYÖRGY: MATA-HARI

154-155

Tehetséges író érdekes munkája, erős fantáziájú mesével, a szalak bogozásának meglepő készségével. Tempója gyors, története viszi az olvasót.

Ez a történet a legerősebb írói kvalitásokat követeli és a regény azt mutatja, hogy Szántó Györgyben megvannak a kvalitások. Országokon és világrészekén keresztül megy a történet, holland gyarmatosok, jávai benszülöttek, svájci kémek, francia politikusok, párisi varietézősök keverednek egymás mellé. Es mindezek között Matahari, a jávai leány, fiatal, romlatlan, tiszta erő, aki szeretetével jön és elvész és elpusztul a rothadó Európa ostoba politikusai, hazug férfiai és romlott asszonyai társadalmában. Merész ötlet volt éppen a háboruban állítólagos kémkedésért agyonlőtt jávai táncosnőről így történetet konstruálni, amelyből kiviláglik, hogy sohasem volt kémnő és a lelkiismeretlen igazságszolgáltatás (akár francia, vagy más országbeli, minden mai rendszerre ráillik a Szántó György adta jellemzés) produkálta az egész vádat és bizonyítékokat. S a regény hihetővé teszi előttünk a történetet és kélkedésre hajlunk a történelemmel szemben.

Es mégis, ennyi jó tulajdonsága mellett is, a regény kielégítetlenül hagy bennünket. Az író nem vonja le a végső konkluziókat. Egyes történetet mond el, de nem mutatja meg a végső állásfoglalást. — Sok magyarnyelvű írónál elegendő és teljes volna ez a munka, de Szántó Györgytől többet várunk és bizonyára többet is kaphatunk még.

A legerősebb részei a könyvnek azok az oldalak, amelyben a háborus élet keresztmetszetét kapjuk. Levetkeztető könyv ez így is, de azok a helyek, amelyek a kormányok, háborus parlamentek és hazug újságok mellett a bányák, muniógyárak, a kórházak, a hadseregszállítók, a nagyszerű vívmányokat elért sebészet-nagyüzemek és végül is a frontok életét mutatják, azok adják nekünk az író teljes erősségében.

Kár, hogy ez a teljes és egész konzekvenciát levonó hang nem végig egyenlő erős. Ez az, ami kielégítetlenül hagy bennünket, mikor letesszük ezt az érdekes, kvalitásos könyvet.

LANÁTOR POGÁNY F.: SZABADON

Esett emberek, elhasznált öregek, elnyomott gyerekek hősei Lanátor Pogány novelláinak. Tiszta és szerények a fiatal író eszközei, komolyak és őszinték mondainvalói. Novellái közül azok a legerősebbek, amelyek egyszerű történeteket mondanak el, leggyengébbek azok, ahol furesaságokkal, point-tel és ríktó színekkel dolgozik. De ez utóbbiakban is kiütözik őszinte hangja és emberi sorokat emberségesen mutató tehetsége. — Nagyon ritkán hangos — ez is érdeme — és sohasé fogadkozik tüzes frázisokkal a nyomor, a világ, a munkanélküliség ellen, csak egyszerűen megállapítja és megfellelően beállítja a tényeket. — Ez a látszólagos objektivitás, természetesen nem tárgyilagos — tudjuk, hogy nem az, de mégis tulságosan lemondó, rezignációt és szomorúságot rejt magában. — Lanátor Pogány fiatal író, ez az első könyve megmutatja komoly tehetségét és problémáinak mélységét. De a dac és a feleselgetés hiánya az.

munka

ami elsősorban feltűnik egy mai fiatal, a szabadságot, a több levegőt kívánó ember könyvéből.

A könyv címe: Szabadon és mi is ezt, több belső, teljes szabadságot és kevesebb pesszimizmust és rezignációt várunk Lanátor Pogány Ferencől.

MIHÁLYI ÖDÖN: GALAMBOT VÁROK

Mihályi is a rezignáció költője. Tisztultabb és teljesebb rezignáció ez, nagyrészt a *belenyugvás*, ha nem is a *megnyugvás* rezignációja. Még vár a költő, galambot vár még, akit etessen önmagával, akinek adja magát elzártágában. Mert elzárt a költő, Mihályi éppen kétszeresen, nagy havak között a csehszlovákiai kis faluban, lovai és tehenei között a csend magányába, a nagy mezők, erdők, a természet magányába zárt. Estébe, alvásba, egyedülvalóságba, emlékezésbe zárt költő visszanevezése ez a pár vers, meditáció ez, majdnem monológ. Ime a költő, ki önmagával ül, ki a világ lüktetéséből látszólag kizárattott és földjének, két-három emberének és állatjainak beszél.

Mihályi nem „kezdő költő”, vagy tizenkét évvel ezelőtt indult el a „Má”-nál erős hanggal, komoly tehetséggel. Ma ez a hang lecsillapodott, esendes és belső lett. Egyszerű eszközökkel, emberi hangon beszél, oly természetes őszinteséggel, amit figyelmébe ajánlok minden mai „modern” fiatal költőnek.

De tisztaságát és őszinteségét olyasvalaminek köszönheti, ami egyúttal szűk körre szorítja s zárta teszi: egyhurja, témakörének korlátoltsága. Szűk kerületű, de nem sekély kut ez a költészet. Legérősebb versei a Bogdány-sorozatban levők, leggyönyögebbek a kesernyés szavuk, a cinikus izüek, amiket mintha nem is az a Mihályi írta volna, aki a galambot várja.

A galambot pedig ne várjuk. Kevesebb passzivitást, kevesebb rezignációt. Különösen, ha valaki olyan szép emberi verseket tud írni, mint az „Ander”, a „Bogdány I.” és az „Üzenet”.

MÁRIA BÉLA: MIT PÁVÁSKODSZ ELŐTTEM

Tehetséges költő első verseskönyve, lehangolással és újra, megint itt is a rezignációval. Egyszerű, keserű, tiszta ember őszinte éneke ez, kevés gesztussal és csak néha bántó romantikával. Verseinek őseit Kassáknál kell keresnünk, vagy a „Ma” egyéb költőinél, mindenképpen az 1920 körüli periódusból.

Rokonszenves hang, legrokonszenvesebb, amikor a fiatalsághoz az elindulóhoz beszél. Itt egyedül veti el a pesszimizmust, amely őt is, mint általában minden mai fiatal magyar költőt jellemzi. «Nézétek a huszvést», és «Fiam! Öklöket!» mesterkedtség nélkül frissen és komolyan adja mondanivalóját. Többi verseiben is tisztasága és közvéltensége győz meg bennünket tehetségéről. Újat mutató és akaró versei szocialista versek, ha nem is mondják ki mindenütt a tendenciát. Sőt éppen azok, amelyek kimondják, általában a leggyönyögebbek, mert nagyjából modorosságokat és kész szölamokat ismételnék. Ugyanígy, ahol egészen «modern» akar lenni: külsőségekbe bukik és önmaga helyett régi tipográfiai fogást, vagy immár túlhaladott formakeresést mutat be.

Ezeket túl megbecsülendő értékes költészet az, amit Mária Béla első kötetében (miért rontatta el azzal az olvashatatlan álmodern címlappal) felmutat.

Nádass József

PAÁL FERENC: LENN

Lenn nagyon lenn, valósággal a tenger fenekén: egy magyar vidéki város téli éjszakájában, karácsony előtt, hóba bujt kocsmákban, bankóillatos bárókban, ólomszagú nyomdában, egy snészno lakásán, a férfi és a nő nemi problémáira elkanyargó estéli sétauton: szilvettalakok gyors csillanású kaleidoszkópja. Forró, horszagu levegőben esznek-isznak, koccintanak finom metafizikai lágyságok felejtésével, egymásnak mennek a részegek otrombán fellőrő animáltságával, danolnak a végtelenségig, setét öklük és fénybenforgó szemük a nóta közben áttöri a kocsmat s végigresz az egész temető-városon és amikor jön a kétségbeesett reggel: egy egész nemzedék sáros lelkével esuklik össze s az állumpolt életdarab keserűen okos anarkizmusát vágja a hajnali város fülebe. Olyan friss és ritmikus ez az írás, szinte úgy beszél, hogy egyetlen görbe éjszaka orosz novellája. Magyar kisvárosi dolgok története ez, valóban orosz szemmel fotografálva, sőt több, mert jó sikerült kompozícióban is ez a regény. Igen, egy lenoid—andrejewi elbeszélés, vagy Alexander Kupriné, vagy Arcubasevé. Benne van a három tegnapi orosz író művészi attitűdjének a zöme. Mindig éjfél után van a könyvben és az epikum tere egy pillanatra sem veszíti el bukkácsoló kispolgári bábjait, melyeket az író maradék nélkül pompásan tollrajzol. Egy-egy alak nagyszzerű george grosszi figura, csak úgy árad belőle élet valósága. Az író tökéletesen karakterizál egy-egy szavával. Például: „a Varró hadnagy parfümjét azt az érzést keltette az emberben, mintha fessze lovaglónadrágjában csipkés női bugyogót viselt”. És így tovább, végig majdnem száz oldalon. Egy kép a magyar vidéki város éjszakáiról. Mert a nap-pali magyar kisváros nincs benne, nincs benne semmi a mégis élni akaró Akaróról, amelyik orost viszonylatban az említett költők után még a Gorkiját várja, hogy aztán a „Cement” íróját velőse ki magából.

Szalafrai Rész

12,000 PARASZT EMLÉKÉNEK

Panaít Istrati ahhoz az írói triumvirátushoz tartozik, melynek Maxim Gorkij és Knut Hamsun a tagjai. Nevét itt alig ismerik, pedig a legnagyobbak közül való. Egy román kikötővároskában született; apja csempész, az anyja eseléd. A tizenegy éves gyerek már írással keresi meg a kenyerét: szerelmesleveleket ír analfabéta szolgáltatóknak. Azután borfiu egy söntésben, később részöntőinas, háziszolga, kirakómunkás stb. Egy társával nekiindul a világnak. Kilenc évig járják a keletet: Szíriát, Egyiptomot. A társa meghal, Istrati visszatér Romániába; pásztor lesz, majd a kirakómunkások lítkára. Nincs maradása. Svájcba kerül,

ahol h...
egy Ro...
franciá...
lesz. D...
kanton...
Kórház...
Román...
toph-ol...
let ir...
Panaít...
A halá...
a level...
land m...
ágyán...
élet gy...
ján, a...
ontja...
fantázi...
nyugta...
Leg...
gyilkol...
tak a...
bojár...
„Die I...
gáncsa...
zúg a...
A gyer...
messze...
akik...
Egy...
is így...
ludjon...
nak o...
szerüs...
Panaít...
netes...
dását...
hagyó...
hogy...
az éh...
kastél...
zalma...
verése...
Pa...
bár a...
nek...
tette...
testvé...
paras...
ember...
jobb...
olyan

ahol három francia könyvet szerez: egy Voltairét, egy Rousseaut és egy szótárt. Ezekből tanul meg franciául. De mert élni kell: vándorfényképész lesz. De mert engedélye nincs, a hatóságok egyik kantonból a másikba hajszolják. Megbetegszik. Kórházba kerül. Egyik betegtársától megkapja Romain Rolland nagy regényét, a Jean Christoph-ot. Panait Istrati végső elkeseredésében levelet ír Rollandnak. A levél felbontatlanul visszajön. Panait Istrati öngyilkos lesz, átvágja a nyakát. A halállal vívódó ládájában a főorvos megtalálja a levelet. Elküldi a helyes címre. S Romain Rolland megérzi, hogy milyen érték az, aki halálos ágyán fekszik. Hallatlan küzdelem a halállal. Az élet győz s Panait Istrati megindul esudálatos útján, amelyen a szebbnél szebb könyvek sorát ontja. Magában álló, különös könyvek ezek. Keleti fantáziák bujaságában felsír az elnyomott örök nyugtalansága, jaja.

Legújabb könyvét annak a tizenkétezer legyilkolt paraszt emlékének szenteli, kik fellázadtak a bojár uralom ellen, s akiket Averescu, a bojár generális, halomra lövett, koncoltatott. „Die Disteln des Boragan” — a Boragan-hegy bogácsai — ez a könyv címe. A Boragan-hegyen zúg a szél s hajljamaga előtt a bogácsfelhőket. A gyermekek versenyt futnak a bogácsokkal s a messzeség mindig elragad közülök egynehányat, akik a bogácsokkal együtt a világba futnak.

Egy ifjut — ennek a különös írásnak a hőst — is így ragadja el a távolság, hogy azután belefutadjon abba a sárba, melyből sunyi parasztsorsának osztályosával együtt nem tud kitörni. Az egyszerűség hihetetlenül nemes eszközzel írja le Panait Istrati a parasztság életét, a bojárok rettenetes kizsákmányolását, tisztartók élethajásárgodását, életük jogtalanságát. De egyszerre a sok elhagyott, keserű paraszti sors korbáccsá fonódik, hogy végigvágjon az urakon. Az éhség hajtja őket, az éh elsőprő dühe hajszolja urak gyilkolására, kastélyok felgyújtására. De azután: a gyors és borzalmas vég. A legnemesebb parasztlázadás véres levereése.

Panait Istrati — nem térhet vissza Romániába, bár a legnagyobb, legkeserűbb írója ennek a népnek. Oh, nem a hivatalos országnak, amely kivette magából, de annak a népnek, amely édes testvére minden földnélküli, agyonsanyargatott parasztnak. Irónak nagyobb-e Panait Istrati, vagy embernek, sorsos-társnak? Mert embernek a legjobbak közül való, mert igaz és jó — irónak is olyan, kit minden szenvedő szívébe zárhat.

És mégis: ez az irodalom a leghűbb tükre a mai orosz irodalomnak s rajtuk keresztül jutunk legközelebb annak megismeréséhez: mi az a belső változás, ami az orosz tömegek lelkében végbe megy.

Egyik legnagyobb német könyvkiadó, a „Reclam”, üzletileg is elérkezettnek látta az időt arra, hogy polgári olvasótömegeinek a mai orosz irodalmat bemutassa. És hogy még teljesebb legyen a hatás — már mint az üzleti — címül ezt adja: „Bolszeviki — Ernste und heitere Erzählungen aus Sowjet-Russland”. Persze komoly és vidám témájú elbeszélések, elbeszélésecskék ezek, amelyeket meg is magyaráz: miért vidámak — ha szomorúak és miért szomorúak — ha vidámak. Mert szerinte tudni kell: Oroszországban azért tükrözti vissza az irodalom az életet, mert az írók és költők számára a szovjet ugyancsak szigorú határokat szab meg. Sohse volt a cenzura Oroszországban erősebb és kiméletlenebb, mint most. Aki ennek határait átlépi, azt hat hónapig terjedő „írás-tilalommal” sújtja s egyben száműzi. — És ép ezért: gátlásnélküliek, sőtében tapogatózóak, kalandra éhesek, vére szomjasak, címikusak az orosz írók, akik egymás között a rendszert ki is humorizálják... Azután elpanaszolja, hogy a mai orosz irodalom eltávolodott a régi nagy orosz költészet nehéz tépelődéseinek, istenkeresésének és énp problémájának szellemi szférájától...

Az bizonyos: a mai orosz irodalom írói nem veszejtik el magukat sem az istenkeresés köldök-nézésében, sem az én-keresés irodalmi onaniájában.

Ennek az antológiának kiválasztásáról csak annyit: mindent elkövet, hogy az írókon át — a szovjetet kompromittálja. S hogy ez nem sikerül, nem rajta mulik.

Reclam hangos „Bolszeviki” prózai antológiája után, amelyben nem az irodalom, hanem a tendencia volt a fontos, a Malik Verlag, amely eddig is a modern orosz irodalom kiválasztott értékeit adta, hatalmas gyűjteményt adott ki: 30 neue Erzähler des neuen Russlands” címen. Kétségtelenül, ez napjaink legnagyobb irodalmi eseménye, irodalmi és nem politikai — még a Reclam-féle negatív értelemben sem —, mert harminc olyan írást kapunk, amelynek mindegyike: teljes, klasszikus értékű irodalmi alkotás. Szinte úgy érezzük: ezek nem az új Oroszország írói — valóban nem teljességgel azok —, hanem ami ott érik, alakul, forr, sitereg: ezeknek az új íróknak Oroszországa. Milyen természetes, hogy ezek az írók — mindegyike aktív harcosa volt a forradalomnak — nem tartoznak egy párthoz sem, hiszen ezek szétrobbantanak minden rideg pártkeretet, mert az egész emberiséget, akarják egy magasabb egységbe hozni.

Milyen szerény és becsületes ennek az antológiának az összeállítója. Előszó és főbevezetés helyett csak biográfiát ad, ha nem is a régi értelemben. Ezekből a biográfiákból minduntalan egy név csendül ki: a Gorkijé, aki tanácsadója, vezetője volt ennek az ifjú generációnak. Pedig ennek az új irodalomnak gyökere messzebb nyulik vissza: egész Dosztojevszkijig, a lelki mélységek felülmulthatatlan analíziséig. E gyűjtemény legértékesebb darabjai éppen azok, amelyek a lelkek legtitkosabb zugáig szállnak le. Ezekben a meg-

döbrentő mélységekben már szinte nem is irodalom az, ami formára talál.

De a másik csoport is régi gyökereken át táplálkozik. Ezek a stilizálók, a nyelvdinamisták, akik természetesen elfakulnak, mihelyt idegen nyelv köntösét fordítják rájuk.

Nagy közös értékük: írásaik formai felépítése, architektonikus hatása, stílus-egysége.

Ez a gyűjtemény — amelynek csupán irodalmi céljai vannak — mindennél teljesebb magyarázói annak az orosz életnek, amely még mindig szfinksz ugyan, de titkai már — e pompás könyv után — nincsenek.

Székely Béla

HAT OROSZ KÖNYVRŐL

Több mint egy évtizede, hogy az orosz proletáriátus — elsőnek a világ proletáriátusa közül — a győzelmes forradalom után megleremtette az első proletárállamot. Tíz év nagy idő egy generáció életében, az akkori gyermek ma már kamaszá, az akkor kamasz férfivé serdült. Az új kommunista ideológia nem mulhatott s nem is mult el nyomtalanul a forradalmi években növekedő generáció felett. Ez az új — a kollektívizmushoz vezető — világszemlélet gyökerében megváltoztatta az élet minden jelenségét s egy új, friss művészet bontakozott ki Oroszországban, csodálatos gyorsasággal — ugyszólván máról holnapra. Nem az agilációs eszközök szolgált pártművészetre gondolunk, hanem világ- és emberlátásában megváltozott, a tradíciók alól felszabadult művészetre.

A gyomai Kner Izidor kiadásában megjelent hat könyv nem ezek közé tartozik. Íróik — bár javarészt fiatalok — még a régi Oroszország spirituálisan vallásos levegőjében fuldokolnak s könyveik az áhitat és a pesszimizmus jegyében íródtak. Áhitat az orosz föld, a dadogó lelkű muzsik s a régi orosz művészet iránt, pesszimizmus a forradalommal, a dolgok új alakulásával szemben. Könyvekbe és sűrű keresztvetésekbe burkolódva menekülnek a problémák s az eljövendő idők elől, de néha kihallik a remény a fuldokló sorok közül: Oroszország nem fog meghalni . . .

És Oroszország nem halt meg. S lehet, hogy ezek a pesszimiztikus írók akkor is örömmel köszöntik az orosz feltámadást, ha az az új ideológiájú proletáriátus munkájának az eredménye.

A hat író közül a még egészen fiatal Leonid Leonov látszik a legértékesebbnek. Könyve: „A kis ember vége”, külön tanulmányt érdemelne. Akaratlanul is szociális tett ez a regény, mert minden tudományos fejtegetésnél jobban érzékelteti a választatra került s választani nem tudó kispolgár vergődését, elhullását.

A nagy éhínség idejében játszódik le a történet s főalakja ugyanugy, mint többi figurái, az új idők szelétől gutaütött polgárok. Ők csak az égést, a lángbaborult városokat látják s megriadva menekülnek önmagukba. De nincs bennük kiegyensúlyozott világszemlélet, ami jobbra vagy balra utat mutatna s szeméik megvakulnak a tisztító tűz

fényénél, amiből ők csak a büzt érzik és a hamut látják.

Külön élmény a könyv stílusa, a psziché meg-bomlásának csodálatos nyelvű érzékeltetése. Nagyon komoly, figyelemreméltó munka ez a regény, egyike az utóbbi esztendő legszébb s leg-emberibb írásainak.

Nyevjerov regénye, „Az ígéret földje”, ugyancsak az éhínség idejében játszódik le. Egy tízéves gyermek a hőse, aki kenyeret akar szerezni éhez családjának. Megindítóan szép írás s az új friss hangja feledteti az akkori idők halálszagát borzalmaival.

A harmadik regény, I. Smeljov: „Boldogasszony keiyhe”, már kevésbé érdekes írás. Ebből a könyvből inkább az írói készséget érezzük. Élményt nem igen kapunk.

A novellairók közül Michail Prisvin: „A fekete arab” című kötete a legértékesebb. Két lírikus írás van a kötetben, két felejthetetlenül szép novella. A kirgiz puszták egzotikus illata s az új orosz kuriák levegője megdöbrentő erővel csapdik az olvasó arcába.

Alekszej Remizov novellái közül a „Tűzvár” már megjelent magyarul, az első magyar avantgardista folyóiratban, a „Tett”-ben, Remizov stílusa a legmaibb a hat orosz író közül, de alap-hangja neki is az áhitatos vallásosság.

Alekszej Tolsztoj novelláin erősen megérzik a hosszú külföldi tartózkodás s úgy érezzük, kárira. Tipikusan orosz író, akinél bántóan hat az európai s főképp párizsias könnyedség.

Mindent egybevéve: a kiadó igen komoly munkát végzett, amikor kihozta ezt az abszolút művészi értékű sorozatot s ugyanígy a legőszintébb megbecsülést érdemli a fordító Haimann Hugó is, aki pompás magyarsággal adta vissza az orosz írók mondanivalóját, holott a könyvek stílusa után ítélve, ez nagyon nehéz feladat lehetett.

De: most már várjuk a többi, világszemléletben is fiatal orosz író könyvét, hogy a magyar közönség teljes képét láthassa a mai orosz irodalomnak.

Zelk Zoltán

A „KUT” KIÁLLÍTÁSA

Az idei „Kut” kiállítás körülbelül keresztmetszést adja élő képzőművészetünknek. A kiállított képeken az utóbbi évtizedek szellemi zavarát, vándorlását és tisztulását érezzük, a magyar viszonyoknak megfelelő alapos lekéséssel.

Ennek az időbeli eltolódottságnak szembeötlő megnyilvánulása, egyik póluson, a posztimpresszionizmus érzelmi játékosága. Márffy képfelületen lazán komponáltak. Felületi dekorativitása gátol emel, egy a művész, mint a szemlélő elmélyülése ellen (Könnyedség nem azonos a felületességgel).

Ide tartozik a parasztromantikájával mélyebb és hangulatosabb Egri is. Ő a színek önmagukból adódó mellékutajdonosságát fokozza dominálóa s ennek ábrázolását adja. Romantikus volta sokszor a megszüretlen festőiség, heterogén kifejezési mód felé sodorja.

Czobél fölhelyezi magát a komolyba — nem —
 vevés filozófiai nézőpontjára. Nagy esztétikai tudást
 eláruló képeit mesterségesen dadogtatja és minden-
 ből kiábrándult, tudatos primitívvel hangsú-
 lyozza.

Az expresszionizmusnak nincsenek tiszta kép-
 viselői. Kádárnál és Matiss-Teutschnél inkább kép-
 peik homlottsága után érezzük individualisztikus
 mentalitásukat. Ezeknek kifejezésére, számukra ide-
 gen sémákat használnak.

Több hittel, tisztánlátást ad és követel a fenti-
 eknél fiatalabb generáció. Felismerik a festői ele-
 mek primer tulajdonságait és ezeket használják fel
 a meglátott képtörvényszerűségek rögzítésére.

Kemty szerves kompozícióra törekszik. Képeit
 stabilá akarja tenni. Kár, hogy rendezettség mel-
 lett színhiányokat éreztek.

Medvoczky tájképe spekulatív önmagában —
 nyugodtságot ad, a felület választékos fölfestésével.
 Berény eljut a sikon sikkal való kifejezésig.
 Plakátszerűen redukált képei azonban elvesztik a
 színnek önmagaadta térérzékelését.

Bortnyák közeledik az iparművészet felé. Cső-
 szerű keménységekből játékszerű világot épít.
 Ugyanazon kereten belül naturális és képtávtati
 elemeket zavar össze. Belső szerveség helyett nagy-
 szerűen megmunkált felületet látunk.

Kassák és a hiányosan képviselt Moholy-Nagy
 munkái nem utalnak naturális felület, vagy érzelmi
 hatás keresés érzékelésére. Sikon geometriai sikot
 festenek, vagy építenek össze, s ezeknek egyszerű
 szerveségét keresik. Kassák képei zsufolt, telített
 szerkezetűek, színei anyagartalmasak. Moholy-
 Nagy lebegőbb visiót ad. A képfelület nála úrszerű-
 séget érezlet, melyben a szerkezetek a virtuozitás
 határain mozognak.

A szobrászok nem mutatják meg a plasztikus
 művészet mai kereséseit és eredményeit. Ökonó-
 mikus munkájuk csak az anyagszerűség dekoratív
 megközelítésében merül ki. Ezirányban Csáky repre-
 zentál.

Az építészek közül leginkább Molnár Farkas
 háztervei jelzik a mai kor igényeit.

A kiállítás a maga teljességében nagyon is za-
 varos együtttest mutat, ami a laikus nézőt elvadija.
 Ennek oka részben a selejtes válogatás. Közismert
 nevek fölött mesterségbelileg határozatlan és rossz
 képek lógnak. A hanyag rendezés még kiütököbbé
 fokozza a belső rendtelenségeket.

T. S.

A LÁBÁN-FÉLE MOZGÁSKÓRUS

Az alábbi sorok Lábán bécsi látogatása alkal-
 mából íródtak. Lábán művészi törekvése ma már
 világszerte ismert, az ő elgondolása alapján számta-
 lan helyen, számtalan csoport működik s ezek
 a csoportok úgy formában, mint szellemben az új
 idők kollektív törekvéseinek megjelenítői a tánc-
 művészet terén. Lábán a régi balletkoreográfiából
 kiindulva a mai ember testérzésének megfelelő új
 testi és térbeli törvényszerűségeket állapított meg,

amelyek nemcsak a színpadi táncot és a színpadi
 rendezést befolyásolták, hanem a tömeg jellegű
 ritmikus táncot is egészen új irányba terelték.

Amíg az eddigi tornamódszerek és a sport is
 a rekordteljesítmények felé haladtak, mások pedig
 a ma ritmusával ellentétes régi néptáncokat akarták
 feleleveníteni, addig Lábán a kollektív törek-
 véseknek megfelelően, versenynélküli, csoport-tánc-
 cokat és mozgáskórusokat komponált.

A mozgáskórus mozgást kedvelő embereket
 gyűjt egybe. Ebbe a csoportosulásban mindenki a
 maga egyéniségének megfelelő mozgásigénnyel vesz
 részt, a férfi éppen úgy, mint a nő, egymás mellett,
 mint egy nagy egységnek a részei. A mozgáskóru-
 soknál sohasem a néző a fontos, hanem mindig a
 szereplők. Ezért ezek a mozgások lényegesen egy-
 szerűbbek, mint a műtáncok, a mozgáskórusoknak
 nincsenek művészi céljai. A mozgások tehát ennek
 megfelelően vagy egy kar, vagy egy meghatározott
 közösség ritmusára vannak felépítve. Mindig úgy,
 hogy a táncoknak egyben testfejlesztő ereje is
 legyen. Mert a mozgáskórus elsődleges célja, mint
 említettük, nem műtáncosok kinevelése, hanem a
 tömegek testképzése. A mozgáskórusok azonban
 tömegi mivoluknál fogva egy új kollektív ünnepi
 játékkultúra kialakulásának a lehetőségét hordják
 magukban s így a nézőt is bekapcsolhatják a mun-
 kába.

A mozgáskórusok elterjedését nagyban elősegít-
 heti Lábán mozgásírása (Kinetografiája), amelynek
 segítségével a mozgások leköltázhatók, leírhatók. A
 mozgásírás révén a ritmikus táncok szigorú meg-
 bírási, könnyű elsajátítása és egységes betanítása
 válik lehetővé.

(Wien)

Vilma Klein Abramovics

KÉT FILM

Két Szibériában színlődő hadifogoly és az egyik
 fogoly felesége, az A. Franck Karl u. Anna c.
 novellájából készült a *Hazatérés* hőse.

A film irodalmi, tehát alapján filmellenes
 munkát dolgoz fel, mégis formájánál fogva az
 utóbbi évek egyik legsikerültebb filmalkotása lett.
 Amely, az osztályszempontok szerint készült filmek-
 től eltérően, igaz valóságban állít elénk három
 proletárt. Habár a három ember sorsának csak a
 szerelmi vonatkozásait dolgozza fel.

Ennek oka abban van, hogy a film szabályait
 alkalmazza, anélkül, hogy Franck eredeti munkájá-
 nak mély emberi líráját, kihangsúlyozó szellemét
 megváltoztatná.

A férj barátját megszerető asszony körül le-
 játszódó történet epizódikus beállításában van a
 novella és a film ereje is. Joe May rendezésének
 a lényege a képben és mozgásban megnyilvánuló
 technikailag is finoman, de a lehető legegyszerűb-
 ben kidolgozott kis részletek (detailok) filmszerű
 egybekapcsolásában van. A kis területeket felölelő
 tárgyyszerű és sohasem elromanticizált képekben, a
 képmontázsokban, az összefotografálásokban, meg-
 nyilvánuló ökonómia és egyszerűség, végeredmény-

munka

ben optikailag gazdaggá teszik a filmet. A Hazatérésben a technika teljesen egybeforrt a közölnivalóval. A kettőnek az egysége vizuálisan közvetített élményt jelent a nézőnek. Mert ezekben a részletekben benne van a háború sorsokat őrölő és alakító ereje, a nyugodtan váltakozó képekből a magányos kavargása árad elénk.

A filmfelvevőgép alakítóerejének a kihasználására törekszik King Vidor *Dűbörgő élet* című filmje is. A kamara lenesége ezt a hivatását be is tölti. Különösen érdekes beállításokban produkál sokat, amelyekben a film sajátos adottságainak az ereje mutatkozik meg, az az erő, amely a beállítás és a fotografálás mikéntje által csak optikai lényegében hat. De ez a technika először is itt nem egységes, másodsorban egyes helyeken ki van hangsúlyozva. Ugy, hogy sokszor öncélúnak látszik. Mert nincs annyira összeforva a közölnivalóval, mint a Hazatérésben. Másrészt pedig, mert annál sokkal nagyobb területet akar átfogni. Anélkül, hogy eredendően filmszerűen közölnivalóját sikerült volna annyira leegyszerűsíteni és vizuálissá formálni, mint az a másik filmnél történt.

A Hazatérés részletekből van felépítve, ez a film nagy kihagyásokkal próbálja többé-kevésbé sikerületen érzékeltetni egy különben őszintén emberi, amerikai proletár sorsát. Aki vagy arról álmodik s ölettektől várja sorsa jobbrafordulását, hogy azután sok szenvedés, munkanélküliség után beérje az utcai reklámból szerepével. Az amerikai szabadságharc marakodásához nem tud alkalmazkodni, fellázad tehát, de ebben a lázadásban nincs semmi célszerűség. S így a film végeredményében csak mint az amerikai individualis eszmekörben mozgó proletár egyéni tragikumának a dokumentuma értékelhető, aki a mi fogalmainkkal teljesen ellentétes uton halad az életben. Ezt a lényegét különben a film aláhúzza azzal is, hogy az emberi szenvedésnek, amely őszinteségében igen megható, valamint a gazdasági nyomorúságának az okát ügytelenségében és nem a gazdasági rendben látatja meg.

Mind a két film a proletárral foglalkozik s mégis mekkora értékkülönbség van a tények egyszerűsége felé törekvő Hazatérés és a Dűbörgő élet antiszocialista szelleme között.

Gró Lajos

HELYREIGAZÍTÁS

I. A 100% legutóbbi számában az individualizmus pszichológiát a munkásságra káros bolondgombának nevezte. Elfeledkezve arról, hogy nevezett lap egyik előző számában dr. Schönberger Mór „Tömegbetegség—tömeggyógyász” c. cikkében a szociális névelés terén a „psichoanalízis” adta eredmények kihasználását sürgeti. Ez a következtetés annyira is súlyosabb, miután mi a psichoanalízisnél fejlettebb és eredendően kollektív jellegű individualizmus pszichológiáról írtunk, amelyet a szocialista mozgalom mindenütt igyekszik a maga szempontjához alkalmazni és adott helyen felhasználni. Oroszországról nem is beszélve, Európa majd minden államában, de különösen Németországban és Ausztriában ma már mindenütt „Marxista Individualizmus Pszichológus Csoportok” alakultak, amelyeknek tagjai a proletariátus szocialista rétegéből rekrutálódnak, amelyekre felelőtlenség ráfogni, hogy bolondgombatenyésztéssel és terjesztéssel foglalkoznak.

II. Ugyancsak a 100% c. lap az, amelyik legutóbbi számaiban Jack Londont, Upton Sinclairrel szemben, mint marxista szocialista írókat állítja be. Ez a beállítás félrevezetés a munkásságnak s ezért le kell szögezni azt, hogy Jack London műveinek a többsége „A vaspatával”, „A hitehagyottal” és még néhány munkájával szemben kimondottan antiszocialista írások. Az „Éden Martinnól” s „A nagy ház asszonykájáról” nem is beszélve, ezeknek az írásoknak a marxismushoz semmi közük sincsen.

Hogy Jack London honnan hová jutott el, bizonyítja az a tény, hogy Jack London élete vége felé amint az feleségének róla szóló s magyarul is megjelent könyvében is olvasható, teljesen megszakította a kapcsolatot a proletariátussal és annak követéseivel. Sőt az amerikai szocialista párttal és konfliktusba keveredett, mert Jack London a világháborút a fajok harcának tekintette, s a germán fajjal szemben az angol-szász faj fölényét és igazságait hirdette. Utolsó éveit, mint magányos kényszerű életet élte, akinek egyedüli vágya farmjának tökéletesítése és fejlesztése volt. A szociális kérdésektől elfordulva minden szabad idejét mezőgazdaságának kérdéseivel töltötte el.

Ezek a sorok természetesen nem jelentik London írói aláértékelését Sinclairrel szemben. A fentiekkel csupán való tényeket kívántunk leszögezni.

(g-1)

---

munka művészeti és társadalmi havi beszámoló • felelős szerkesztő és kiadó: kassák lajos • a szerkesztő helyettese: nádass józsef • szerkesztőség és kiadóhivatal budapest, VI., lehel-utca 6. V. 1 • minden közleményért a szerző felel • egyeslap ára: 1.20 p. előfizetési ár félfévre 6 p. egész évre 12 p.

HUNGÁRIA HIRLAPNYOMDA RÉSZVÉNYTÁRSASÁG BUDAPESTEN — FELELŐS: SCHMIDEK GÉZA